

Obsah

OBSAH	1
PŘEDMLUVA	3
ÚVOD	6
1 ZÁKLADNÍ POJMY	8
2 LEGISLATIVA	12
2.1 MANIFEST UNESCO O VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH 1994	13
2.2 SLUŽBY VEŘEJNÉ KNIHOVNY - SMĚRNICE IFLA/UNESCO PRO ROZVOJ	13
2.3 VŠEOBECNÁ DEKLARACE UNESCO O KULTURNÍ DIVERZITĚ	15
2.4 MANIFEST UNESCO/IFLA O MULTIKULTURNÍ KNIHOVNĚ	16
2.5 IFLA/FAIFE SVĚTOVÁ ZPRÁVA O KNIHOVNÁCH A INTELEKTUÁLNÍ SVOBODĚ	18
2.6 KONCEPCE ROZVOJE KNIHOVEN ČR	18
2.7 ZÁKON ZE DNE 29. ČERVNA 2001 O KNIHOVNÁCH A PODMÍNKÁCH PROVOZOVÁNÍ VEŘEJNÝCH KNIHOVNICKÝCH A INFORMAČNÍCH SLUŽEB (KNIHOVNÍ ZÁKON)	20
2.8 ZÁKON ZE DNE 10. ČERVENCE 2001 O PRÁVECH PŘÍSLUŠNÍKŮ NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ	21
3 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY A IMIGRANTI V ČESKÉ REPUBLICĚ	21
3.1 UKRAJINCI.....	27
3.2 SLOVÁCI.....	27
3.3 VIETNAMCI.....	29
3.4 RUSOVÉ.....	29
3.5 POLÁCI	30
4 SLUŽBY VEŘEJNÝCH KNIHOVEN V ČR ZAMĚŘENÉ NA NÁRODNOSTNÍ MENŠINY A IMIGRANTY	31
4.1 KNIHOVNA MULTIKULTURNÍHO CENTRA PRAHA	32
4.2 MĚSTSKÁ KNIHOVNA V PRAZE	34
4.3 KRAJSKÁ KNIHOVNA KARLOVY VARY	39
4.4 STŘEDOČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA V KLDNĚ	40
4.5 STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA PLZEŇSKÉHO KRAJE	41
4.6 KRAJSKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA V LIBERCI	43
4.7 MORAVSKÁ ZEMSKÁ KNIHOVNA	48
4.8 SEVEROČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA V ÚSTÍ NAD LABEM	51
4.9 STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA V HRADCI KRÁLOVÉ	52
4.10 JIHOČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH	54
4.11 KRAJSKÁ KNIHOVNA V PARDUBICÍCH.....	56
4.12 MORAVSKOSLEZSKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA V OSTRAVĚ	57

4.13	KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY	59
4.14	VĚDECKÁ KNIHOVNA OLOMOUC	60
4.15	KRAJSKÁ KNIHOVNA FRANTIŠKA BARTOŠE.....	61
4.16	REGIONÁLNÍ KNIHOVNA KARVINÁ	63
4.17	MĚSTSKÁ KNIHOVNA V CHEBU.....	65
5	PROJEKTY A PROGRAMY	67
5.1	KNIHOVNY PRO VŠECHNY – EVROPSKÉ STRATEGIE PRO MULTIKULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 67	
5.2	KNIHOVNA JAKO BRÁNA K INTEGRACI CIZINCŮ V EU	69
5.3	ROZMANITOST DO KNIHOVEN.....	70
5.4	PROGRAM VEŘEJNÉ INFORMAČNÍ SLUŽBY KNIHOVEN	72
5.5	KNIHOVNA 21. STOLETÍ.....	73
6	SPOLUPRÁCE.....	74
7	PRŮZKUM	79
7.1	METODIKA PRŮZKUMU.....	80
7.2	STRUKTURA DOTAZNÍKU	81
7.3	PŘÍPRAVA PRŮZKUMU	81
7.4	VÝSLEDKY PRŮZKUMU.....	83
8	SITUACE V ZAHRANIČÍ.....	89
8.1	ŠVÉDSKO.....	90
9	ZHODNOCENÍ.....	93
	ZÁVĚR.....	95
	POUŽITÁ LITERATURA	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	SEZNAM PŘÍLOH.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	SEZNAM OBRÁZKŮ	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	SEZNAM GRAFŮ	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	SEZNAM ZKRATEK.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
	PŘÍLOHY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Předmluva

Téma diplomové práce „Služby a programy veřejných knihoven v České republice zaměřené na imigranty a národnostní menšiny“ jsem si zvolila bez váhání vzhledem k dlouhodobému zájmu o tuto problematiku. Jedná se o téma aktuální, perspektivní a týkající se každého z nás.

Zájem z mé strany trvá již několik let – od roku 2008 se zúčastňuji mezinárodních workcampů pořádaných sdružením dobrovolných aktivit INEX (nevládní nezisková organizace působící v oblasti mezinárodního dobrovolnictví a multikulturního vzdělávání). Workcampů se zúčastňují lidé z celého světa, aby poznali kulturu a zvyklosti jiných zemí. Poskytují tím jedinečnou příležitost k navázání interkulturního dialogu.

Roku 2009 jsem se jako dobrovolník zapojila do organizování festivalu „Jeden svět“ pořádaného humanitární organizací Člověk v tísni. Jedná se o mezinárodní filmový festival o lidských právech, jehož cílem je mimo jiné probudit v lidech zájem o tuto problematiku. Téhož roku jsem absolvovala praxi v knihovně Multikulturního centra Praha, které je mekkou multikulturního knihovnictví v České republice. V knihovně jsem se podílela na všech jejích činnostech - revizi fondu, výpůjčních službách, katalogizaci, monitoringu tisku a aktualizaci webových stránek.

Následně jsem s Multikulturním centrem Praha spolupracovala na projektu „Knihovny pro všechny – Evropské strategie pro multikulturní vzdělávání“ (viz kapitola 5.1). Ze vzájemné spolupráce posléze vznikl stejnojmenný manuál. Od této doby jsem také stálým odběratelem elektronického zpravodaje „Multikulti“, který podává každý týden přehled o zajímavých článcích a událostech z multikulturního světa.

Roku 2010 jsem na téma multikulturní knihovnictví zpracovala studijně rozborovou práci, která podává v přehledné formě ucelený přehled o této problematice. Tématu jsem se věnovala i nadále, proveden byl průzkum ve veřejných knihovnách s cílem zjistit, zda knihovny poskytují služby pro národnostní menšiny či imigranty, s jakými obtížemi se uživatel nemluvící česky může v knihovně potýkat či zda knihovny spolupracují s dalšími institucemi (viz kapitola č. 7).

Největšími zdroji informací při psaní diplomové práce byl výše zmíněný vlastní průzkum, údaje Českého statistického úřadu, webové stránky jednotlivých

knihoven, jejich výroční zprávy a následná komunikace s knihovnami prostřednictvím elektronické pošty, publikace Multikulturního centra Praha a legislativní dokumenty zaměřené na problematiku menšin a knihoven.

Diplomová práce je rozčleněna do 9 kapitol. První kapitola vymezuje základní pojmy týkající se problematiky národnostních menšin, cizinců, imigrantů a veřejných knihoven. Hesla jsou převážně definována Ministerstvem vnitra ČR a Českou terminologickou databází knihovnictví a informační vědy.

Druhá kapitola pojednává o stěžejních legislativních dokumentech, které jsou nezbytné pro multikulturní knihovnu. Této problematice se věnuje především Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) a Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí (IFLA).

Třetí část představuje pět nejčetnějších národností žijících na území České republiky včetně základních demografických údajů a rozložení v jednotlivých krajích dle dat z Českého statistického úřadu.

Čtvrtá kapitola pak předkládá stěžejní část diplomové práce, a to služby vybraných veřejných knihoven v České republice se zaměřením na národnostní menšiny či imigranty. Jednotlivé podkapitoly popisují všechny krajské knihovny, dvě městské knihovny a jednu specializovanou knihovnu s cílem podat čtenáři ucelený obraz o jejich multikulturní aktivitě.

Pátá kapitola popisuje hlavní projekty a programy na podporu multikulturních služeb veřejných knihoven v České republice. Jejich hlavními iniciátory jsou Multikulturní centrum Praha a Ministerstvo kultury ČR.

Šestá část se věnuje spolupráci knihoven s různými organizacemi s cílem vystihnout důležitost této spolupráce a představit vybrané neziskové organizace působící na poli migrace u nás.

Kapitola č. 7 zahrnuje praktickou část, a to výsledky vlastního dotazníkového šetření provedeného v 32 českých veřejných knihovnách za účelem zmapování jejich nabídky multikulturních služeb.

Osmá kapitola je věnována situaci v zahraničí, konkrétně bylo zvoleno Švédsko vzhledem k dlouholeté tradici této severské země v přijímání imigrantů a

vysoké kvalitě služeb zaměřených na jejich podporu. Popsán je tamější Institut pro imigranty ve městě Borås.

Poslední částí diplomové práce je zhodnocení služeb a programů veřejných knihoven v České republice a celkové situace na tomto poli u nás.

Práce obsahuje 108 stran textu a 9 stran příloh, které jsou v textu průběžně odkazovány. V práci je užíváno metody citování pomocí prvního údaje záznamu a data vydání, tzv. Harvardský systém. Seznam použité literatury a citace v textu jsou v souladu s normami ISO 690 a ISO 690-2.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce, PhDr. Haně Landové, Ph.D., za její soustavnou spolupráci, podnětné rady a připomínky. Dále všem institucím, které se zúčastnily průzkumu a poskytly mi cenné informace o jejich službách.

Úvod

Žijeme v multikulturní společnosti, kdy prolínání světů a národů nabývá na aktuálnosti. Vzdálenosti se zkracují, předsudky se potírají, lidé v moderním světě mají více příležitostí cestovat a stěhovat se za prací.

Na druhé straně stále na mnoha místech panuje xenofobie a rasismus pramenící často z neznalosti a ze strachu z neznámého. Knihovny tak mají jedinečnou příležitost zapojit se do procesu sbližování kultur a nabídnout tak nejen menšinám možnost začlenit se do většinové společnosti, ale také místním obyvatelům seznámit se se zvyky a způsoby rozličných kultur.

Do České republiky proudí od otevření hranic roku 1989¹ čím dál tím více cizinců, zvláště z východních zemí. Trendem je pracovní migrace. Od roku 2004 je Česká republika členem Evropské unie, která umožňuje volný pohyb osob, a ČR se tak stává lukrativní destinací pro mnoho národností.

Role veřejných knihoven je v této problematice značná: knihovna je neutrální místo pro setkávání, je pořadatelem kulturních a vzdělávacích akcí, poskytuje literaturu v cizích jazycích, informuje občany. Zaměřením svých služeb na národnostní menšiny a imigranty může přispět k jejich adaptaci a snadnějšímu a rychlejšímu začlenění do většinové společnosti.

Situace na poli multikulturního knihovnictví se stává čím dál tím aktuálnější. Ministerstvo vnitra ČR vytvořilo terminologický slovník, který definuje související termíny, bylo vydáno značné množství legislativy a doporučení. Vznikají projekty na podporu služeb zaměřených na národnostní menšiny a imigranty v knihovnách po celém světě, v posledním desetiletí také u nás. Důležitou organizací věnující se této problematice je Multikulturní centrum Praha, které disponuje také rozsáhlou a aktuální knihovnou.

Z výše zmíněných důvodů vzniká i následující práce, která má přispět k dialogu mezi kulturami uskutečněného prostřednictvím knihoven jakožto univerzálního místa setkávání a poskytování informací pro všechny osoby bez rozdílu.

¹ tehdy ještě Československo, Česká republika od 1. 1. 1993

Cílem diplomové práce je popsat služby a programy veřejných knihoven v České republice zaměřených na národnostní menšiny a imigranty, zhodnotit je a poskytnout odpověď na otázku: Poskytují zkoumané knihovny skutečně rovný přístup k informacím všem osobám bez rozdílu?

1 Základní pojmy

Pro komplexní pochopení celé problematiky veřejných knihoven, národnostních menšin a imigrantů, je nezbytné si na začátku vymezit základní pojmy. Tomu se věnuje tato kapitola.

Národnostní menšina

Definice národnostní menšiny není v různých státech jednotná. Vymezení pojmu národnostní menšina v České republice stanovuje zákon 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, tzv. menšinový zákon, v paragrafu číslo 2. Národnostní menšina je "společenství občanů ČR žijící na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“ [Česko, 2001].

Statut národnostní menšiny v ČR je v současné době přiznán dvanácti menšinám: bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské a ukrajinské. Tyto menšiny mají své zastoupení v Radě vlády pro národnostní menšiny, mají na území ČR svůj historický původ a stát přispívá na rozvoj jejich kultury, jazyka, činnost spolků, média a další činnosti.

O oficiální statut národnostní menšiny usilují také Vietnamci a Bělorusové žijící v ČR. O jejich uznání by mohlo rozhodnout sčítání lidu v roce 2011.

Příslušník národnostní menšiny

Dle menšinového zákona je příslušníkem národnostní menšiny „občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“ [Česko, 2001].

Imigrant

Imigrantem je podle definice Ministerstva vnitra „cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru²“ [Česko, c2010].

Migrace

Tento pojem označuje „přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje“ [Česko, c2010].

Cizinec

Cizincem se rozumí „každá fyzická osoba, která není občanem České republiky. Pro účely zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie“ [Česko, c2010]. Jinými slovy cizincem v ČR je jakákoli osoba, která má jiné (či jiná) státní občanství než české či osoba bez státního občanství. Vstup, pobyt a vycestování z ČR má v kompetenci Policie ČR, Ministerstvo vnitra ČR a Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

Státní příslušník třetí země

Různé projekty či programy často rozlišují státní příslušníky zemí Evropské unie a tzv. třetích zemí. Státním příslušníkem třetí země se rozumí „osoba, která není občanem Evropské unie ve smyslu čl. 17 odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství a/nebo která není osobou požívající práva společenství na volný pohyb osob (např. občané Švýcarska, Norska, Islandu)“ [Česko, c2010].

² Dlouhodobým pobytem se v ČR rozumí pobyt delší než 90 dní

Multikulturalismus

Pojem multikulturalismus je chápán jako „myšlenkový a politický směr (kulturní ideologie), který zastává stanovisko, že v jednom demokratickém státě mohou společně žít nejen jednotlivci, ale i skupiny s různou kulturou a zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost a stát“ [WIKIPEDIA, 2011].

Veřejná knihovna (neboli veřejně přístupná knihovna, zastarale lidová knihovna)

Podle tzv. nového knihovního zákona z roku 2001 (viz kapitola 2.7) je veřejnou knihovnou „knihovna poskytující veřejnosti **rovný přístup** k informačním fondům a službám.“ [Česko, 2001].

Širší definici veřejné knihovny poskytují Směrnice IFLA pro rozvoj (viz kapitola 2.2): „Veřejná knihovna je organizace, zřízená, podporovaná a dotovaná společností, a to buď prostřednictvím místní, regionální či národní správy nebo jinou formou společenské organizace. Zajišťuje přístup k vědění, informacím a uměleckým dílům prostřednictvím různých zdrojů a služeb. Je **přístupná všem členům společnosti stejně, bez ohledu na rasu, národnost**, věk, pohlaví, náboženství, **jazyk**, invaliditu, ekonomické postavení, zaměstnání a dosažený stupeň vzdělání. Základním cílem veřejné knihovny je zajišťovat zdroje a služby různého druhu k uspokojování potřeb jednotlivců a skupin, které se týkají vzdělávání, informací a osobního rozvoje, včetně rekreace a volného času. Hrají významnou úlohu v rozvoji a udržování demokratické společnosti tím, že umožňují **každému** přístup k široké a rozmanité oblasti vědění, idejí a názorů“ [GILL, 1994].

Krajská knihovna

Za krajskou knihovnu se považuje veřejná knihovna zpravidla univerzálního charakteru, jejímž zřizovatelem je příslušný orgán kraje. Obvykle plní také funkci základní (městské) knihovny v místě sídla. V systému knihoven zajišťuje také regionální funkce [KTD, 2009].

Regionální funkce knihovny

Jedná se o funkce zpravidla univerzální knihovny zaměřené na vymezený region. Jsou jimi zejména činnosti koordinační, poradenské a konzultační, meziknihovní služby, vzdělávací aktivity, shromažďování, zpracovávání, uchovávání a zpřístupňování dokumentů a informací o daném regionu [KTD, 2009].

Komunitní knihovna

Komunitní knihovna je veřejná knihovna typu městské či obecní aktivně pomáhající rozvoji komunity v místě svého sídla, a tak propojující tradiční knihovnické a informační služby s činnostmi komunitního centra. Komunitu tvoří lidé žijící ve výše vymezené oblasti různého věku, pohlaví, vzdělání, společenského postavení apod. Knihovna se nezaměřuje pouze na zaregistrované čtenáře, nýbrž na všechny skupiny lidí patřící do místní komunity. Plánovitě a systematicky vytváří podmínky pro ty služby, kterými může reagovat na potřeby komunity za účelem jejího rozvoje (navazování a posilování vazeb mezi jednotlivými členy). Poskytuje prostor pro kulturní, vzdělávací a volnočasové aktivity jednotlivých skupin lidí (např. otevřené kluby v knihovnách, projekty propojující různé skupiny i jednotlivce společnou činností). Rozvíjí také programy pomáhající v integraci znevýhodněných skupin do místní komunity (např. kurzy pro nezaměstnané či programy pro děti ohrožené sociální exkluzí). Intenzivně spolupracuje s místními organizacemi a institucemi a svými aktivitami podporuje propojování veřejného a soukromého sektoru, rozvoj partnerství mezi organizacemi a představiteli veřejné správy, neziskovými organizacemi, podnikateli a občany (např. společná setkání zainteresovaných nad konkrétním aktuálním problémem místa) [KTD, 2009].

Specializovaná knihovna

Specializovaná knihovna je veřejná knihovna se specializovaným knihovním fondem, vykonávající koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti stanovené novým knihovním zákonem [KTD, 2009].

Specializovanou knihovnou je např. knihovna Multikulturního centra Praha (viz kapitola č. 4.1).

2 Legislativa

Existuje řada zákonů, mezinárodních a národních doporučení a koncepcí týkajících se otázek a práv národnostních menšin, imigrantů, veřejných knihoven a jejich služeb zaměřených na tuto problematiku. Následující podkapitoly představují ty nejzákladnější z nich.

Přední mezinárodní organizací zabývající se mimo jiné problematikou knihoven a multikulturního soužití je UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, www.unesco.org), neboli Organizace spojených národů (dále OSN) pro výchovu, vědu a kulturu.

UNESCO vzniklo roku 1945 a je jednou ze 14 mezistátních odborných organizací OSN, se sídlem v Paříži. V současnosti má 193 členských států (údaj z října 2011). Cílem UNESCO je vytvářet podmínky pro dialog mezi národy, kulturami a lidmi, založené na vzájemném respektu lidských práv. Mezi oblastí zájmu UNESCO spadá vzdělávání pro všechny, věda, kultura, komunikace, informace, lidská práva, udržitelný rozvoj, kulturní diverzita či interkulturní dialog [UNESCO, 2011].

Partnerskou organizací UNESCO je IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions, www.ifla.org), neboli Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí. Jedná se o přední organizaci sdružující knihovnické spolky z celého světa, podporuje rozvoj knihoven, prosazuje knihovnické zájmy a pomáhá řešit případné problémy.

IFLA vznikla roku 1927 ve skotském Edinburghu a v dnešní době má již 1 600 členů ve 150 zemích světa [IFLA, 2011].

IFLA se dělí na 6 divizí a 48 sekcí. Jednou ze sekcí jsou „Knihovní služby pro multikulturní populace“ (Library Services to Multicultural Populations Section). Posláním sekce je propojovat instituce a knihovny zaměřené na kulturní a jazykové menšiny. Sekce propaguje na mezinárodním poli, aby každý občan planety měl rovný přístup ke knihovním fondům a informacím [IFLA, 2009].

2.1 *Manifest UNESCO o veřejných knihovnách 1994*

Roku 1994 vznikla na půdě organizací IFLA a UNESCO již třetí verze Manifestu o veřejných knihovnách (v originále IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994). První verze byla prosazena již roku 1949, druhá pak roku 1972.

Jedná se o významný dokument, přeložený do více než dvaceti jazyků, formulující základní principy služeb veřejných knihoven.

Tento manifest je všeobecným rámcem, který vyjadřuje základní cíle, které by měly veřejné knihovny mít na zřeteli, a služby, které musejí být rozvíjeny, aby byl poskytnut všeobecný přístup k informacím v celosvětovém měřítku [Národní knihovna ČR, 2009].

Manifest proklamuje přesvědčení UNESCO o tom, že veřejná knihovna je živoucím nástrojem vzdělávání, kultury a informační činnosti a nezbytným prostředkem podpory míru a duchovního rozvoje lidstva [Národní knihovna ČR, 2000]. Toto poslání se vztahuje na každého bez rozdílu. Aneb řečeno slovy manifestu: „Služby veřejné knihovny se poskytují **bez rozdílu všem**, nezávisle na věku, **rasovém původu**, pohlaví, víře, **národnosti**, **jazyku** či sociálním postavení. Uživatelům, kteří nemohou, ať již z jakýchkoli důvodů, používat běžně nabízené služby a fondy, musí knihovna nabídnout služby a fondy speciální. Týká se to např. **jazykových menšin**, tělesně či duševně postižených lidí, nemocničních pacientů či uvězněných“ [IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, 1994].

Manifest vytyčuje 12 klíčových posláních veřejné knihovny. Kromě podporování čtenářských návyků od raného dětství, podpory samostatného vzdělávání, kreativity dětí či tradice lidové slovesnosti, rozvoje informační a počítačové gramotnosti, zpřístupňování všech druhů obecních informací, zahrnuje manifest také bod zaměřený přímo na odlišné kultury, a to: **podpora dialogu mezi kulturami a kulturní rozmanitostí**.

2.2 *Služby veřejné knihovny - Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj*

Služby veřejné knihovny - Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj (v originále The Public Library Service: the IFLA/UNESCO Guidelines for Development)

navazuje na Manifest UNESCO o veřejných knihovnách 1994 (viz kapitola 2.1) a nahrazuje Směrnice pro veřejné knihovny z roku 1986. Směrnice vznikly roku 2001 v Mnichově, představeny byly téhož roku na 67. konferenci IFLA v Bostonu, český překlad pak vznikl na půdě Svazu knihovníků a informačních pracovníků (dále SKIP) roku 2002. Potřeba zpracování nových směrnic vycházela z aktuálních změn informační společnosti na prahu 21. století. Vlivem těchto změn vznikla po nových směrnicích ze strany knihoven velká poptávka.

Výsledkem byl 111 stránkový dokument obsahující směrnice a normy vhodné pro každou veřejnou knihovnu v určité fázi jejího vývoje. Dokument je primárně určen knihovníkům ke zlepšování knihovnických služeb. Uvádí také konkrétní příklady zajišťování služeb v různých částech světa.

Směrnice stanovují úkoly veřejné knihovny jako centra rozvoje kultury.

Tohoto cíle lze dosáhnout:

- spoluprací s příslušnými místními a regionálními organizacemi,
- poskytnutím prostoru pro kulturní akce, organizováním kulturních programů,
- zastoupením kulturních zájmů místní společnosti v materiálech knihovny.

„Činnost knihovny má být odrazem různorodých kultur v dané komunitě. Má poskytovat materiály v jazycích, jimiž hovoří a čte místní veřejnost, a rozvíjet místní kulturní tradice“ [GILL, 1994].

Směrnice také pojednávají o veřejné knihovně jako o komunitním centru. Tato nová role knihovny je s nástupem internetu a elektronických knih stále aktuálnější. „Veřejná knihovna hraje důležitou úlohu jako místo, kde se veřejnost shromažďuje. Je to zvláště důležité tam, kde je takových míst málo. Knihovna je někdy nazývána obývacím pokojem komunity. Využívání knihovny ke studiu a k vyhledávání informací za účelem vzdělávání nebo zájmů čtenáře vede lidi k neformálním kontaktům s jinými členy komunity. Využívání veřejné knihovny může být pozitivní sociální zkušeností“ [GILL, 1994].

„Tím, že plní svou úlohu v těchto klíčových oblastech, se veřejná knihovna stává faktorem sociálního a osobního rozvoje a může pozitivně ovlivňovat společenské změny. Zajišťováním materiálů na pomoc vzdělávání a zpřístupňováním informací všem lidem působí veřejná knihovna ve prospěch ekonomického a

sociálního rozvoje jednotlivců i společnosti. Pomáhá formovat a udržovat dobře informovanou a demokratickou společnost, pomáhá lidem rozvíjet a obohacovat život svůj i život ve společnosti, v níž žijí. Veřejná knihovna by měla znát problémy, o nichž se ve veřejnosti diskutuje a poskytovat pro tyto diskuse vhodné informace“ [GILL, 1994].

Směrnice stanovují úlohy a cíle veřejné knihovny, její právní a finanční zajištění, uspokojování potřeb uživatelů, budování fondů, lidské zdroje a v neposlední řadě také management a marketing veřejných knihoven.

2.3 Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě

Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě (v originále UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) byla přijata na 31. zasedání Generální konference UNESCO v Paříži dne 2. listopadu 2001. Dokument obsahuje 6 stran – v úvodu je představena Generální konference, následuje 12 článků pojednávajících o identitě, diverzitě, pluralitě, lidských právech a mezinárodní solidaritě. Poslední článek shrnuje do 4 bodů úlohu UNESCO. Závěrečná kapitola představuje ve 20 bodech akční plán pro provádění Všeobecné deklarace UNESCO o kulturní diverzitě, který je závazný pro všechny členské státy UNESCO.

Deklarace vznikla jako reakce na „nebezpečí uniformity kulturních projevů, které sebou nese globalizace“ [MKČR, 2007]. Deklarace zdůrazňuje důležitost kulturní diverzity jakožto společného dědictví lidstva. Veřejné knihovny by mohly přispět k naplnění plánu deklarace v následujících bodech.

Jazyk:

- zachovat jazykové dědictví lidstva a podporovat projev, tvorbu a šíření v co největším počtu jazyků,
- podporovat, při respektování mateřského jazyka, jazykovou rozmanitost na všech úrovních výchovy, všude, kde je to možné, a podněcovat osvojování si vícejazykovosti od co nejnižšího věku,
- podporovat jazykovou diverzitu v digitálním prostoru a povzbuzovat všeobecný přístup ke všem informacím, které jsou veřejnými statky, prostřednictvím světových sítí.

Spolupráce:

- účinným způsobem zapojit různé sektory občanské společnosti do definování veřejných politik s cílem uchovat a podporovat kulturní diverzitu,
- podporovat mobilitu tvůrců, umělců, výzkumníků, vědců a intelektuálů, rozvoj mezinárodních badatelských programů a partnerství, přičemž usilovat o uchování růstu tvůrčí kapacity rozvojových a transformujících se zemí,
- bojovat v úzké spolupráci s příslušnými institucemi Spojených národů proti informačnímu zlomu tím, že se bude podporovat přístup rozvojových zemí k novým technologiím, že se jim pomůže při ovládnutí informačních technik a usnadní jak digitalizovaný oběh vlastních kulturních produktů, tak i přístup těchto zemí k digitalizovaným zdrojům výchovné, kulturní a vědecké povahy disponibilním ve světovém měřítku.

Uchovávat vědění:

- respektovat a chránit tradiční vědění, zejména vědění domorodých národů,
- vypracovat politiky a strategie uchování a zhodnocení kulturního a přírodního dědictví, zejména kulturního dědictví v ústní a nehmotné podobě, a bojovat proti nezákonnému obchodování s kulturními statky a službami.

Gramotnost:

- podněcovat "digitální gramotnost" a zvyšovat ovládnutí nových informačních a komunikačních technologií, které musí být považovány jak za školní předměty, tak i za pedagogické nástroje schopné posílit účinnost vzdělávacích služeb [UNESCO, 2001].

2.4 Manifest UNESCO/IFLA o multikulturní knihovně

Manifest UNESCO/IFLA o multikulturní knihovně (v originále Manifesto UNESCO/IFLA Multicultural Library) přijalo UNESCO v říjnu roku 2009, následně byl Národní knihovnou ČR spraven český překlad. Manifest navazuje na Všeobecnou deklaraci UNESCO o kulturní diverzitě (viz kapitola 2.3).

Manifest obsahuje tři strany a pojednává o principech a úkolech multikulturní knihovny a jejích služeb, řízení a provozu takové knihovny, jejích hlavních

aktivitách, zaměstnancích, financování a legislativě a v neposlední řadě vyzývá knihovny, aby manifest implementovaly a realizovaly jeho principy.

Základními principy a úkoly, kterými by se multikulturní knihovna měla řídit, jsou:

- sloužit všem členům komunity, bez diskriminace založené na kulturním a jazykovém dědictví,
- poskytovat informace v příslušných jazycích a písmech,
- poskytovat přístup k široké škále materiálů a služeb odrážejících existenci všech komunit a jejich potřeb,
- zaměstnávat personál, který reflektuje různorodost komunity a který je vyškolen pro práci s různými komunitami [UNESCO, 2008].

Úkoly multikulturních knihovnických služeb

- prosazovat chápání pozitivní hodnoty kulturní rozmanitosti a podporovat kulturní dialog,
- podporovat jazykovou různorodost a úctu k mateřskému jazyku,
- usnadnit harmonické soužití několika jazyků, včetně výuky více jazyků od útlého věku,
- chránit jazykové a kulturní dědictví a podporovat vyjadřování, tvorbu a šíření ve všech příslušných jazycích,
- podporovat uchování ústní tradice a nehmotného kulturního dědictví,
- podporovat zařazení a účast osob a skupin pocházejících ze všech různých kulturních prostředí,
- podněcovat informační gramotnost v digitální době a zvládnutí informačních a komunikačních technologií,
- podporovat jazykovou rozmanitost v prostředí internetu,
- podporovat všeobecný přístup k internetu,
- podporovat výměnu znalostí a nejlepších zkušeností v souvislosti s kulturní pluralitou [UNESCO, 2008].

2.5 IFLA/FAIFE Světová zpráva o knihovnách a intelektuální svobodě

Taktéž jako Směrnice IFLA pro rozvoj, byla Světová zpráva o knihovnách a intelektuální svobodě (v originále World Report on Libraries and Intellectual Freedom) představena na 67. konferenci IFLA v Bostonu roku 2001. Komise FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression³) byla ustanovena v rámci IFLA roku 1997 a jejím úkolem je zvyšovat povědomí o vztahu mezi knihovnami a hodnotami intelektuální svobody.

Zpráva byla prvním pokusem o sumář informací o svobodném přístupu k informacím v knihovnách a informačních institucích. Nabízí tak veřejnosti ucelený obraz intelektuální svobody v souvislosti s knihovnami a informačními službami.

Tehdejší prezidentka IFLA Christine Deschamps se na konferenci v Bostonu vyjádřila slovy: „Knihovny hrají zásadní roli. Jsou základními nástroji pro dosažení demokracie a společenského rozvoje. Poskytují přístup k informacím, nápady a podporují představitost. Slouží jako brána ke znalostem. Knihovny musí **reflektovat pluralitu a rozmanitost společnosti**, stranit se všech forem cenzury a nesmí být ovlivňovány jakýmkoli politickými, morálními či náboženskými názory“ [IFEX, 2001].

Po první zprávě z roku 2001 následovaly další se zaměřením na různá témata, např. internet (2002, 2003), celoživotní vzdělávání (2004), národní bezpečnost (2005), HIV/AIDS (2006), informace (2009).

2.6 Koncepce rozvoje knihoven ČR

První koncepce rozvoje knihoven vznikla již roku 1998 pod názvem Strategie knihoven 1999-2003. Připravila ji Ústřední knihovnická rada (dále ÚKR)⁴ a byla přijata jako koncepční materiál Ministerstva kultury ČR.

³ Svobodný přístup k informacím a svoboda vyjadřování

⁴ poradní orgán ministra kultury pro oblast knihovnických a informačních služeb, knihovnictví a knihoven. Aktuální složení ÚKR je k dispozici na webu Národní knihovny ČR: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=08_Spo/adresar_clenu_ukr.htm&PHPSESSID=

Také v tomto dokumentu je zdůrazněno základní lidské právo na rovný přístup k informacím, na získávání vědomostí a svobodné utváření názorů. Koncepce definuje knihovnu jako prostředek naplňování ústavně zakotveného práva na informace, čímž knihovny tvoří jeden z pilířů demokracie. Činnost knihoven je veřejnou službou a knihovny jsou považovány za instituce veřejného zájmu [ÚKR, 1999].

Následovala Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2004-2010 [Česko, 2004], kterou dne 7. ledna 2004 schválila vláda ČR. Cílem Koncepce bylo podpořit rozvoj knihoven, aby každý obyvatel ČR měl rovné šance v přístupu ke kvalitním veřejným knihovnickým a informačním službám, zlepšit dostupnost knihoven a jejich služeb, odstranit bariéry přístupu k jejich využívání, rozšířit služby knihoven pro handicapované občany i **národnostní menšiny**, nezaměstnané a další znevýhodněné sociální skupiny.

Koncepce usilovala o naplnění řady legislativních dokumentů včetně Manifestu UNESCO o veřejných knihovnách (viz kapitola 2.1) a Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj (viz kapitola 2.2).

Na výše zmíněnou koncepci navazuje Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011-2014 [RICHTER, 2011]. Koncepce má přímou vazbu na Státní kulturní politiku na léta 2009-2014⁵.

Na úvod Koncepce byla jako pracovní vize budoucího rozvoje knihoven v ČR stanovena věta: „Klient říká: V krásné, přívětivé a pohodlné knihovně, rychle obslužen příjemným, kvalifikovaným a motivovaným personálem nebo z pohodlí domova, **bez ohledu na národnost** či hendikep, v kteroukoliv denní či noční dobu získávám bezplatně požadovanou službu v dobré kvalitě“ [RICHTER, 2010].

Z hlediska zlepšení služeb (nejen) pro národnostní menšiny v knihovnách si Koncepce klade za cíl:

- zvýšit akvizici dokumentů a literatury v jazycích národnostních menšin trvale žijících na území ČR (např. Poláci, Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a další),

⁵ Tento dokument byl schválen roku 2008 a jeho plná verze je dostupná na webu Ministerstva kultury ČR: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-politika/statni-kulturni-politika-na-leta-2009-2014-4892/>

- podporovat úlohu knihoven jako komunitních center – komunitními aktivitami podporovat aktivní účast občanů na životě komunity, pomáhat při vytváření místních partnerství, budovat komunity, vytvářet v knihovnách prostorové podmínky pro komunitní a kulturní aktivity, podporovat knihovny jako informační centra obcí,
- zlepšit dostupnost knihoven a jejich služeb - rozšířit služby knihoven pro handicapované občany i **národnostní menšiny**, nezaměstnané a další znevýhodněné sociální skupiny,
- učit lidi využívat knihovny – podpořit knihovny jako vzdělávací centra obcí, využít knihovny pro školení počítačové a informační gramotnosti.

2.7 Zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)

Tzv. nový knihovní zákon (dále KZ) [Česko, 2001] nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002 a nahradil tak knihovní zákon č. 53/1959 Sb. o jednotné soustavě knihoven z roku 1959 [Česko, 1959]. Po více než 40 letech tak došlo k přizpůsobení knihovnických a informačních služeb současnému společenskému a technologickému vývoji. KZ také inicioval přípravu Koncepce rozvoje knihoven 2004-2010 (viz kapitola 2.6).

KZ se skládá z 26 paragrafů, v nichž nejprve vymezuje základní pojmy, specifikuje systém knihoven a veřejné knihovnické a informační služby, dále pojednává o evidenci knihoven, představuje druhy knihoven, meziknihovní služby, podporu knihoven, náležitosti knihovního fondu a sankce.

Dle paragrafu 6 o evidenci knihoven, zapíše Ministerstvo kultury ČR do evidence každou knihovnu, která poskytuje veřejné knihovnické a informační služby způsobem zaručujícím **rovný přístup všem**. Neposkytuje-li zařízení tyto služby způsobem zaručujícím rovný přístup všem, ministerstvo návrh zamítne.

Dle paragrafu 15 má knihovna ze zákona nárok na finanční podporu z peněžních prostředků státního rozpočtu, státních finančních aktiv či Národního fondu. Tyto finance lze čerpat např. na podporu projektů v oblasti kulturní, výchovné

a vzdělávací činnosti, doplnění knihovního fondu či zabezpečení dalšího odborného vzdělávání pracovníků knihoven.

2.8 Zákon ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

Tento zákon upravuje práva příslušníků národnostních menšin a působnost ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků ve vztahu k nim. Před tím, než knihovna zaměří své služby na národnostní menšiny, měla by se s právy příslušníků národnostních menšin, jakožto i s politikou státu a místní samosprávou v tomto ohledu, seznámit.

Zákon byl přijat dne 10. července 2001 a skládá se z preambule, osmi částí a dvaceti paragrafů [Česko, 2001].

V preambuli jsou definovány základní teze státu směrem k národnostním menšinám. Parlament České republiky má na zřeteli vytváření multikulturní společnosti a usiluje o harmonické soužití národnostních menšin s většinovou společností, respektuje jejich identitu projevovanou zejména vlastní kulturou, tradicemi či jazykem a zaručuje jim účast na kulturním, společenském a hospodářském životě.

Zákon vymezuje práva příslušníků národnostních menšin např. na:

- vzdělávání v jazyce menšiny,
- rozvoj kultury příslušné menšiny,
- rozšiřování a přijímání informací v jazyce menšiny,
- vícejazyčné názvy a označení,
- sdružování.

Právě v těchto bodech mohou být veřejné knihovny více než prospěšné.

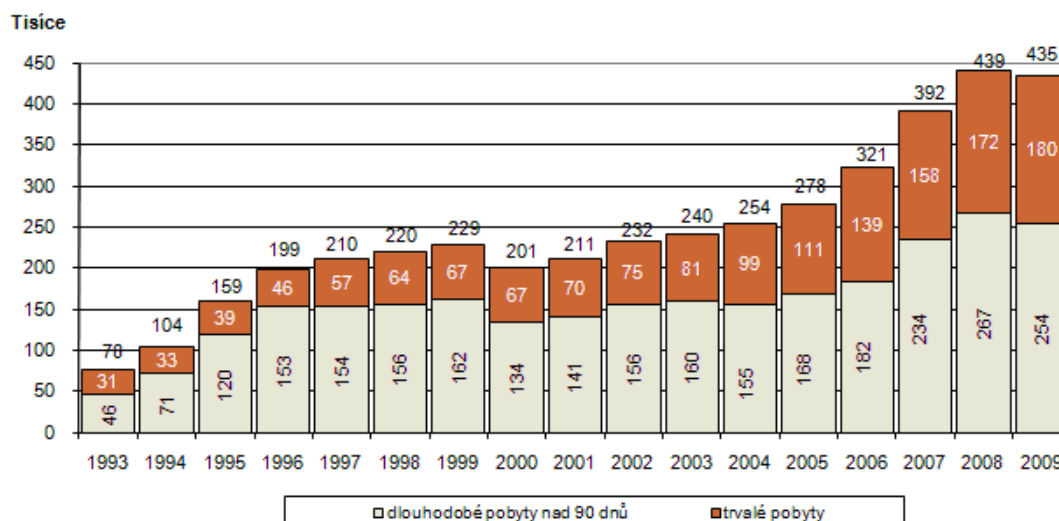
3 Národnostní menšiny a imigranti v České republice

Do České republiky proudí od roku 1993 čím dál tím více cizinců (viz obr. č. 1) a mezi lety 1994 a 1999 se jejich počet více než zdvojnásobil [ČSÚ, 2011].

Důvody jsou zřejmé: prvním byl pád železné opony roku 1989. Se vstupem České republiky do Evropské unie dne 1. května 2004 se hranice v rámci volného pohybu osob otevřely ještě více. Dne 21. prosince 2007 se pak Česká republika zapojila do schengenské spolupráce, kdy byly zrušeny kontroly na vnitřních hranicích. V důsledku toho pak od 30. března 2008 zmizely hraniční kontroly na mezinárodních letištích v rámci letů uvnitř schengenského prostoru.

K 1. 1. 2011 žilo na území České republiky 425 321 cizinců, což představuje 4,1 % z celkové populace

Obr. č. 1 – Vývoj počtu cizinců s trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v ČR od 1993-2009 (31. 12.)

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

Obsáhlé informace o národnostním složení České republiky získal Český statistický úřad (dále ČSÚ, <http://www.czso.cz>) roku 2001 při sčítání lidu. Podle zákona č. 158/1999 Sb. o sčítání lidu, domů a bytů však údaje o národnosti a náboženství nebyly povinné, informace tedy nejsou stoprocentní (u 1,69 %, tedy u 172 827 obyvatel, nebyla národnost zjištěna). Celkový počet obyvatel České republiky dosahoval roku 2001 počtu 10 230 060⁶. Průběžné statistiky o počtu

⁶ K 31. 12. 2010 to bylo již 10 532 770 obyvatel

cizinců v ČR získává ČSÚ od Ředitelství služby cizinecké policie ČR či od Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR.

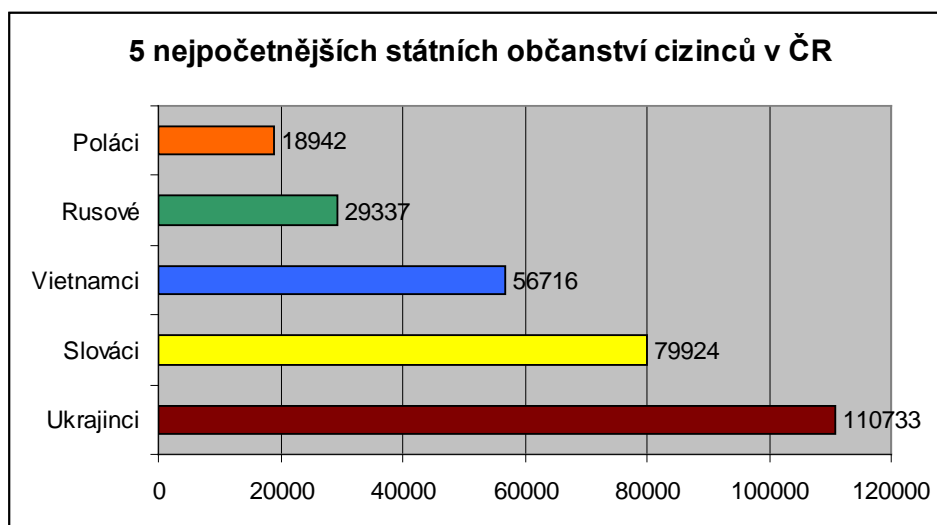
Bohužel, nebylo možné použít data z nejnovějšího sčítání lidu z roku 2011, jelikož zveřejnění předběžných výsledků sčítání bylo naplánováno až na konec 4. čtvrtletí 2011, tedy v druhé polovině měsíce prosince 2011. Detailní výsledky pak budou zveřejňovány až v průběhu roku 2012. Přesto diplomová práce nabízí řadu aktuálních statistik včetně grafů, které jsou zpracovávány a zveřejňovány v pravidelných periodách na stránkách ČSÚ ze zdrojů Policie ČR a Ministerstva vnitra ČR.

Celkově roku 2001 uvedlo jinou národnost než českou přes 800 000 lidí. Více než jednu národnost uvedlo 13 000 osob. Převážně se jednalo o kombinaci české s některou další národností.

Dle nejaktuálnějších informací z 31. srpna 2011 (viz obr. č. 2) jsou pěti nejčastějšími menšinami v ČR:

1. Ukrajinci (110 733)
2. Slováci (79 924)
3. Vietnamci (56 716)
4. Rusové (29 337)
5. Poláci (18 942)

Obr. č. 2 – 5 nejpočetnějších státních občanství cizinců v ČR k 31. 8. 2011

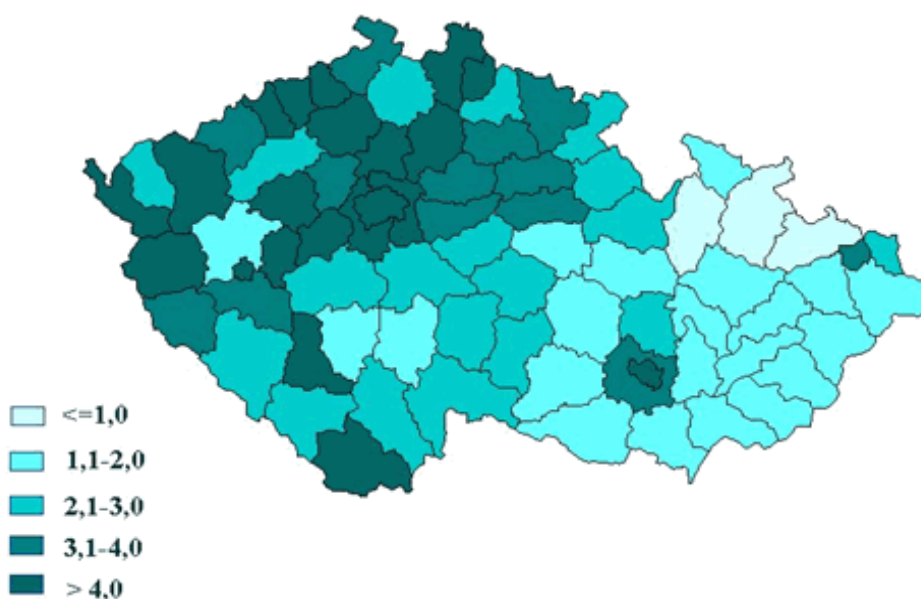
Zdroj: Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR

Důležitou informací pro knihovny zabývající se službami pro národnostní menšiny je národnostní struktura obyvatel podle **území** (viz obr. č. 3). Tato skutečnost se týká např. polské a německé menšiny, které se nejvíce vyskytují v pohraničních oblastech. Národnosti, u kterých je významnější zastoupení cizinců s dlouhodobým pobytem, to je vietnamská, ukrajinská a ruská, jsou čteněji zastoupeny ve větších městech, kde je více pracovních příležitostí.

Okresy s nejvíce různorodou národnostní strukturou jsou Karviná, Sokolov, Frýdek-Místek a Cheb. Více než 10 % obyvatel těchto okresů má jinou národnost než českou, moravskou nebo slezskou. Proto byl do knihoven těchto měst cíleně zaslán dotazník zjišťující nabídku služeb pro národnostní menšiny.

Naopak mezi okresy s nejmenším počtem národnostních menšin patří Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou a Blansko (pouze 1,2 % obyvatel má jinou národnost než českou, moravskou nebo slezskou).

Obr. č. 3 - Podíl cizinců na obyvatelstvu České republiky k 1. 1. 2009

Zdroj: Český statistický úřad

Dalším důležitým kritériem pro služby knihoven zaměřené na národnostní menšiny a imigranty je **věkový průměr** uživatelů, na které chce knihovna zaměřit své služby. K tomu může posloužit přehled Českého statistického úřadu (viz obr. č. 4).

Všeobecně populace České republiky stárne a stejný trend panuje v celé Evropě. Naopak co se týče cizinců s dlouhodobým pobytem, zejména Vietnamců, u 78 % se jedná o osoby v produktivním věku přijíždějící za prací často s celou rodinou. Vysokou plodností žen se vyznačuje také romská národnostní menšina.

Obr. č. 4 – Cizinci v ČR podle věku ke dni 31. 12. 2009

Věk	Cizinci celkem	z toho státní občanství				
		Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Polsko	Rusko
Celkem	432 503	131 932	73 446	61 115	19 273	30 297
0 - 4 roky	12 536	3 224	1 392	3 639	112	1 210
5 - 9 let	10 997	2 574	1 406	2 548	120	1 405
10 - 14 let	11 723	2 925	1 419	2 822	154	1 428
15 - 19 let	17 010	4 001	1 745	4 105	205	2 486
20 - 24 let	43 617	12 568	6 560	10 043	690	2 941
25 - 29 let	62 312	19 918	16 244	7 721	1 692	2 666
30 - 34 let	62 335	21 190	15 489	6 641	1 791	2 529
35 - 39 let	55 931	19 163	9 671	7 608	1 845	3 038
40 - 44 let	45 083	15 076	5 900	6 088	1 811	3 049
45 - 49 let	40 060	13 824	4 740	5 317	2 078	3 092
50 - 54 let	29 363	9 856	3 884	2 834	2 453	2 300
55 - 59 let	18 870	4 761	2 506	976	3 310	1 495
60 - 64 let	10 110	1 664	1 119	348	1 595	1 108
65 - 69 let	5 111	500	477	151	647	518
70 - 74 let	3 277	333	296	140	328	545
75 - 79 let	1 985	185	220	91	220	249
80 - 84 let	1 298	106	193	31	132	153
85 a více let	885	64	185	12	90	85

Zdroj: Český statistický úřad

Jedním z důležitých aspektů je **podíl mužů a žen**. Všeobecně lze říci, že národnostní skupiny a imigranty na našem území zastupují spíše ženy. To platí zejména u Rusů (na 100 mužů 167 žen), Poláků (na 100 mužů 141 žen), Ukrajinců (na 100 mužů 122 žen). Výjimku tvoří pouze Vietnamci, kde dlouhodobě pobývajícím cizinci jsou převážně muži (na 100 mužů 62 žen).

Nejvíce se přitom jedná o osoby vdané a ženaté, poté následují svobodní. Výjimku tvoří romská menšina, kde je dvojnásobek svobodných na úkor vdaných a ženatých.

Následující podkapitoly představí základní informace o pěti nejčetnějších národnostech žijících na území České republiky. Poslední aktualizace profilů těchto národností byla zveřejněna na stránkách Českého statistického úřadu k 31. 12. 2005⁷. Tento typ údajů se bohužel nadále neaktualizuje [CHYTIL, 2011], informace níže mají tedy orientační charakter.

⁷ viz http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_prehledy-01702

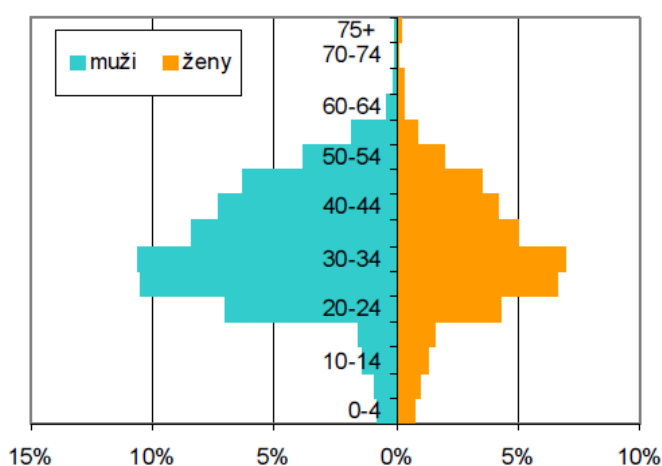
3.1 Ukrajinci

Nejpočetnější národnostní menšinou v České republice je v současné době menšina ukrajinská. Roku 2011 bylo v ČR evidováno 110 733 Ukrajinců, což je 30 % všech cizinců žijících dlouhodobě na území ČR.

Dle údajů ČSÚ z roku 2005 Ukrajinci žijí z převážné části v hlavním městě (35 %), následuje Středočeský kraj (14 %), kraj Jihomoravský (11 %) a Ústecký (7 %).

Nejvíce obyvatel (93 %) je v produktivním věku, tj. 15 – 64 let. Děti do 14 let pak tvoří 6 %. Zbýlé 1 procento představují občané starší 65 let (viz obr. č. 5).

Obr. č. 5 - Věková struktura cizinců s ukrajinským občanstvím k 31. 12. 2005

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

3.2 Slováci

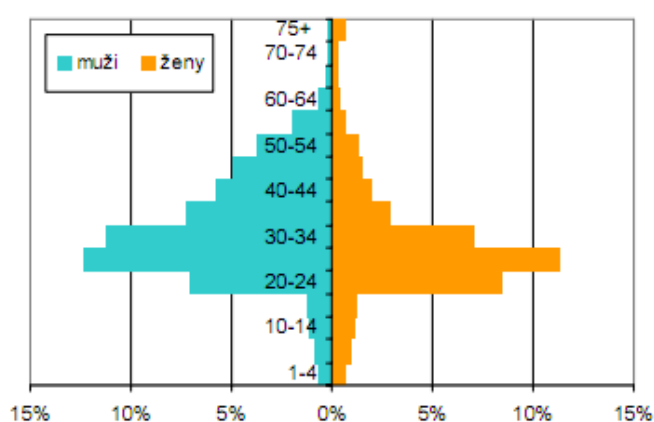
V současné době druhou největší národnostní menšinou žijící v České republice představují obyvatelé sousední Slovenské republiky. Již od roku 1994 se střídavě o první a druhé místo dělí s národností ukrajinskou, se kterou mají také společné věkové složení (viz kapitola 3.1).

Dle údajů z roku 2005 se cizinci se slovenským občanstvím usídlují nejčastěji ve středu republiky a dále v krajích sousedících se slovenskými hranicemi. Nejvíce, tj. 29 % všech cizinců slovenského státního občanství bylo zjištěno v Praze, dalších

16 % v kraji Středočeském a 11 % v kraji Moravskoslezském. Relativně vysoký podíl občanů Slovenska žije v kraji Jihomoravském, kde se usídlilo 9 % všech cizinců tohoto státního občanství v ČR.

Naprostá většina Slováků se nachází v produktivním věku 15-64 let (93 %). Přibližně 5 % těchto osob bylo ve věku do 14 let, zbylá 2 % pak byla starší 65 let (viz obr. č. 6).

Obr. č. 6 - Věková struktura cizinců se slovenským občanstvím k 31. 12. 2005

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

Specifikem občanů Slovenska žijících na území ČR je relativně vysoký počet studentů – téměř 70 % všech Slováků studuje v prezenčním programu bakalářských a magisterských programů vysokých škol v ČR.

Vzhledem ke srozumitelnosti slovenského a českého jazyka nejsou speciální služby knihoven či cizojazyčné materiály pro občany Slovenska nezbytností. Jelikož jde však o státem uznanou národnostní menšinu, mají i občané se slovenskou národností právo na přijímání informací v mateřském jazyce. Tuto skutečnost, jak vyplynulo z proběhlého výzkumu, se snaží naplňovat řada knihoven formou nabídky literatury ve slovenském jazyce.

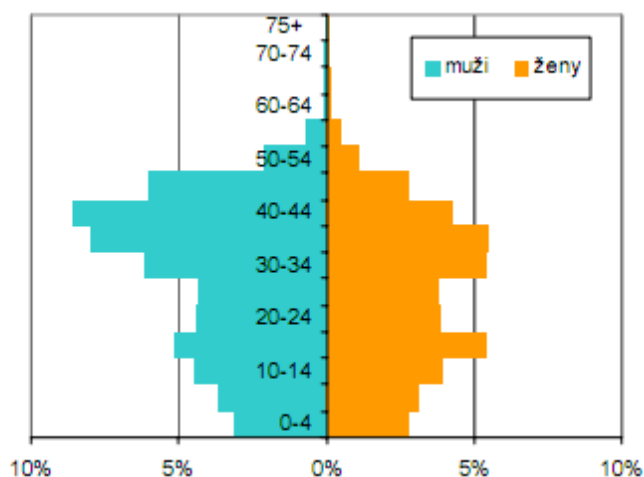
3.3 Vietnamci

Vietnamská národnost se v počtu cizinců v ČR umísťuje již od roku 1994 na třetím či čtvrtém místě.

Na mapě ČR se Vietnamci narozdíl od ostatních národností usídlili především na hranici s Německem, a to podílem 21 % v kraji Karlovarském (na což aktivně reagovala např. Městská knihovna v Chebu – viz kapitola 4.17) a kraji Ústeckém (17 %). Následovalo hlavní město Praha (14 %) a kraj Plzeňský (9 %).

U Vietnamců dominuje velký počet dětí (více než 21 % Vietnamců tvoří děti do 14 let) na úkor lidí v produktivním věku (78 %) (viz obr. č. 7).

Obr. č. 7 - Věková struktura cizinců s vietnamským občanstvím k 31. 12. 2005

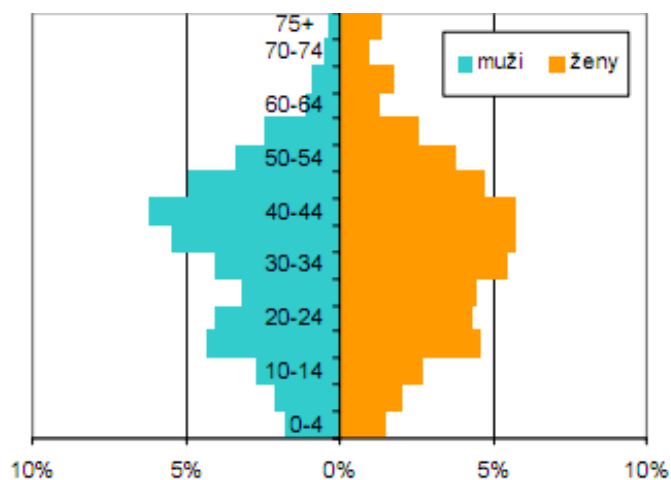
Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

3.4 Rusové

Ruská národnostní menšina se vyznačuje enormní koncentrací do hlavního města Prahy (53 % všech Rusů v ČR), který je následován krajem Středočeským (14 %) a Karlovarským (9 %).

Podobně jako u vietnamské populace (viz kapitola č. 3.3) je více zastoupena dětská složka (13 % všech občanů Ruska v ČR), osoby v produktivním věku představovaly 81 % obyvatelstva (viz obr. č. 8).

Obr. č. 8 - Věková struktura cizinců s ruským občanstvím k 31. 12. 2005

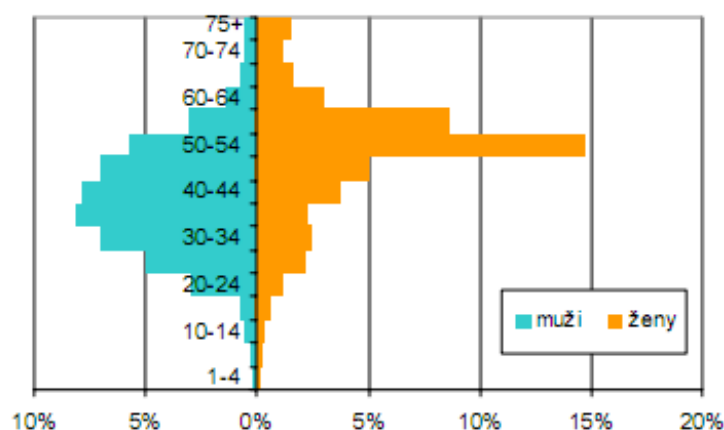
Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

3.5 Poláci

Polská národnostní menšina se již z historického hlediska vyskytovala nejvíce v Moravskoslezském kraji (33 %), zejména v okresech Frýdek-Místek a Karviná. Tato skutečnost se promítla i na službách karvinské knihovny (viz kapitola 4.16). Následuje kraj Královéhradecký (14 %) a hlavní město Praha (10 %).

Poláků v produktivním věku 15-64 let žije na našem území nejvíce (92 %), podíl dětí do 14 let tvoří 2 %, podíl občanů starších 65 je relativně vysoký - 6 % (viz obr. č. 9).

Obr. č. 9 - Věková struktura cizinců s polským občanstvím k 31. 12. 2005

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR

4 Služby veřejných knihoven v ČR zaměřené na národnostní menšiny a imigranty

Tato kapitola představuje jednu ze stěžejních částí předkládané diplomové práce. Pojednává o vybraných veřejných knihovnách v České republice, které poskytují služby zaměřené na národnostní menšiny a imigranty, a popisuje všechny krajské knihovny v ČR s důrazem na tuto problematiku.

Kapitola začíná knihovnou Multikulturního centra Praha, která hraje klíčovou roli v poskytování služeb a literatury pro menšiny a o menšinách, shromažďuje a zpřístupňuje literaturu pro tuto cílovou skupinu v několika jazycích, monitoruje tisk a ostatním knihovnám půjčuje dokumenty prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby.

Dále kapitola představuje všechny krajské knihovny (dále KK) v ČR a popisuje nabídku jejich služeb, cizojazyčných materiálů či výstav, besed a akcí pro národnostní menšiny a imigranty. Informace byly čerpány z webových stránek knihoven, výročních zpráv knihoven, článků a zejména z dotazníku, který byl cíleně zaslán do všech krajských knihoven v ČR. KK byly vybrány z několika důvodů: jedná se o největší knihovny v ČR a jejich nabídka služeb je tedy pestřejší než u menších knihoven. Dle nového knihovního zákona č. 257/2001 Sb. poskytují knihovnám ve svém kraji poradenskou a konzultační činnost, vzdělávání a semináře pro knihovníky i veřejnost a další služby. Jde o významné instituce v rámci svého

kraje, jsou záchytnými body pro obyvatele i menší knihovny. KK byly zvoleny také z důvodu pokrytí celé České republiky, předkládaná diplomová práce tak poskytuje ucelený přehled o službách veřejných knihoven v ČR zaměřených na menšiny a imigranty. Ke každé KK je připojen údaj o počtu obyvatel v příslušném kraji a počtu cizinců v tomto kraji. Knihovny jsou řazeny sestupně podle počtu cizinců na obyvatele kraje.

Kapitola pokračuje popisem městských knihoven v Chebu a v Karviné, které jsou významné svými službami pro národnostní menšiny a imigranty. Tyto knihovny byly vytipovány také z důvodu velkého procenta cizinců žijících v těchto pohraničních městech.

4.1 Knihovna Multikulturního centra Praha

Nejvýznamnější a nejobsáhlejší knihovnou v České republice zaměřující se na národnostní menšiny a imigranty je knihovna Multikulturního centra v Praze (dále KMKC, <http://www.mkc.cz/cz/knihovna.html>).

KMKC je specializovanou knihovnou, která nabízí informace o multikulturním soužití v České republice i jiných částech světa. Je určena laické i odborné veřejnosti, shromažďuje aktuální světovou i českou literaturu, audiovizuální média, studijní zprávy, výsledky odborných výzkumů a periodika k následujícím tématům:

- náboženství a mytologie,
- multikulturní vztahy,
- legislativa (základní lidská práva, práva menšin, práva žen, antidiskriminace),
- politické souvislosti multikulturalismu,
- národy a státy (národní identita a nacionalismus, vztahy mezi národy),
- migrace a uprchlíci,
- ženy a gender,
- menšiny v ČR (Češi, Němci, Poláci, Romové, Slováci, aj.),

- antropologie, etnologie, etnografie (kulturní, lingvistická, fyzická, filozofická a sociální antropologie, antropologie města, etnomuzikologie, rasy),
- sociologie,
- multikulturní výchova a vzdělávání,
- diversity management⁸ - firemní vzdělávání,
- umění, kultura a média,
- multikulturní beletrie, komiksy,
- multikulturní knihovnictví,
- rozvoj a rozvojové vzdělávání [MKC, 2005]

Knihovna disponuje dokumenty v široké nabídce jazyků – převážně v češtině a angličtině, nechybí však publikace v romštině, slovenštině, němčině, španělštině a dalších jazycích.

V současnosti má knihovna přes 2 400 svazků, které je možné vyhledat v online katalogu. K dispozici je možnost prezenčního i absenčního studia.

Náplní knihovny je dále monitoring tisku, který probíhá jednou až dvakrát týdně. Klíčovými slovy jsou např. cizinci, uprchlíci či diskriminace. Databáze novinových článků týkající se cizinců, uprchlíků, etnických menšin a příbuzných témat je v knihovně k dispozici. Nejzajímavější články o této tematice či pozvánky na zajímavé události jsou zveřejňovány každý týden na webových stránkách Multikulturního centra Praha a registrovaným zájemcům zasílány formou e-newsletteru.

Otevírací doba knihovny je omezená, jedná se pouze o dva dny v týdnu – pondělí od 10.00 do 15.00 a ve čtvrtek od 12.00 do 19.00.

⁸ Diversity management je v dnešní době neodmyslitelnou součástí strategie řízení lidských zdrojů. Úspěšní jedinci netvoří homogenní skupinu: patří k nim muži i ženy, mladí i staří, lidé různého původu, barvy pleti, náboženství, sexuální orientace. Vytváření různorodých týmů a respektování této osobní i kulturní diverzity vede k úspěchu [Diversity Management, c2005-2011].

Knihovna poskytuje následující služby:

- půjčování – nejvýše 5 položek na dobu 2 týdnů s možností dvojnásobného prodloužení (stav čtenářského konta lze sledovat online),
- rezervace – publikace je možné rezervovat e-mailem, telefonicky nebo přímo v knihovně,
- filmotéka – filmy je možné zapůjčit nebo shlédnout na videopřehrávači přímo v knihovně,
- reprografické služby – černobílé kopírování za poplatek,
- databáze NEWTON novinových článků týkajících se cizinců, uprchlíků, menšin atp.,
- meziknihovní výpůjční služba – jedná se o službu pro ostatní knihovny, kterým KMKC zapůjčí publikace na dobu 6 týdnů,

Publikace získává knihovna koupí nebo darem. Roční registrační poplatek je 50 korun.

Projekty a programy na podporu služeb pro národnostní menšiny a imigranty, kterými se Multikulturní centrum (jehož součástí knihovna je) zabývá, jsou dále popsány v kapitole č. 5.

4.2 Městská knihovna v Praze

Městská knihovna v Praze (dále MKP, www.mlp.cz) je univerzální veřejnou knihovnou, jejímž zřizovatelem je Hlavní město Praha. Kromě své městské funkce plní také funkci krajské knihovny pro kraj Hlavní město Praha. Knihovna má 43 poboček po celé Praze (viz obr. č. 10) a 2 pojízdné bibliobusy. Roku 2011 oslavila knihovna své 120. výročí.

Obr. č. 10 - Mapa poboček Městské knihovny v Praze

Zdroj: VÁVRA, Výroční zpráva 2011

Počet obyvatel kraje Hlavní město Praha dosahoval k 30. červnu 2011 čísla 1 260 269. Z toho 146 845 osob představovalo příslušníky cizích národností, což je největší podíl z celé České republiky.

Fond MKP čítal roku 2010 2 334 726 dokumentů, 179 178 čtenářů bylo téhož roku registrovaných, 2 226 110 osob navštívilo knihovnu celkem a 5 931 732 lidí navštívilo knihovnu přes její webové stránky. Knihovna uspořádala v roce 2010 5 785 kulturních akcí a 149 108 lidí tyto akce navštívilo [VÁVRA, 2011].

Webové stránky MKP jsou kromě češtiny k dispozici v anglickém jazykovém rozhraní. Registrační formulář do knihovny musí být vyplněn česky, návod pro vyplnění je však dostupný ve čtyřech světových jazycích – anglicky, německy, francouzsky a rusky. K dispozici je výpůjční řád v anglickém jazyce a v dohledné době bude přístupný také katalog v angličtině. Materiály o knihovně jsou taktéž k dispozici v několika jazycích – anglicky, německy, čínsky, mongolsky, rusky a ukrajinsky.

MKP nabízí rozličné dokumenty (beletrie, naučná literatura, časopisy, příruční fond, audio i video nahrávky) v cizích jazycích, převážně v jazyce anglickém. Procento cizojazyčného fondu se nepodařilo zjistit.

MKP poskytuje informační servis pro cizince včetně informací o Praze, o dopravě a o knihovně samotné. Dohovořit se s pracovníky knihovny můžete převážně anglicky, někteří z nich pak ovládají i ruštinu, polštinu či němčinu.

Městská knihovna udržuje styky s místními školami a s dalšími organizacemi včetně organizací pro menšiny a cizince, v současné době (rok 2010-2011) probíhá úzká spolupráce s Centrem pro integraci cizinců (dále CIC, <http://www.cicpraha.org/>). V prosinci 2009 byla navázána také spolupráce s občanským sdružením InBáze Berkat (<http://www.inbaze.cz/>), se kterým MKP organizovala akce pro děti cizinců.

V knihovně pracují zaměstnanci zajímající se o problematiku národnostních menšin, někteří knihovníci prošli školením pro práci s menšinami a cizinci a někteří jsou dokonce sami příslušníky národnostní menšiny.

Knihovna nemá žádná omezení pro cizince s trvalým pobytem mimo ČR, kteří si tímto mohou půjčovat dokumenty absenčně.

Jak je dále zmíněno v kapitole č. 7.1, Městská knihovna v Praze byla partnerem projektu Knihovny pro všechny – Evropská strategie pro multikulturní vzdělávání. Tato aktivita je představena na webových stránkách knihovny v sekci Projekty/Cílové skupiny/Pro cizince⁹. Přepneme-li stránky knihovny do anglického rozhraní, nabídka kurzů českého jazyka (Czech courses) je viditelná ihned z hlavní stránky¹⁰.

Cílem MKP v rámci projektu bylo:

- přizpůsobení knihovních služeb potřebám imigrantů navštěvujících místní knihovnu,
- rozšíření nabídky služeb knihovny o další, které imigrantům pomohou se do většinové společnosti snáze začlenit,

⁹ viz <http://www.mlp.cz/cz/projekty/cilove-skupiny/pro-cizince/>

¹⁰ viz <http://www.mlp.cz/en/events-and-news/>

- otevřít knihovny skupinám cizinců, kteří v současné době knihovnu a její vzdělávací možnosti nevyužívají, a ve vybraných veřejných knihovnách realizovat konkrétní místní aktivity [MKP, 2010].

V souvislosti s projektem uspořádala Městská knihovna kurzy češtiny pro cizince, počítačové kurzy pro cizince, výstavy a infopointy s informačními materiály, které jsou popsány v následujících podkapitolách.

Kurzy češtiny pro cizince (Czech for Foreigners)

První kurz byl uskutečněn v lednu 2010 v Ústřední knihovně na Mariánském náměstí a díky vysoké návštěvnosti (50-60 účastníků na každém kurzu) byl záhy rozšířen i na pobočku na Smíchově.

Obrovskou výhodou kurzů pořádaných Městkou knihovnou ve spolupráci s Centrem pro integraci cizinců je, že jsou nízkoprahové. Znamená to, že kurzy může navštívit každý bez ohledu na znalost jazyka a bez jakékoli registrace, kdykoli v průběhu kurzu.

Výukové hodiny jsou zaměřeny na každodenní situace (např. pošta, restaurace, úřad práce) a především na komunikační dovednosti. Témata se v průběhu kurzu opakují, aby se znalosti prohloubily a osvojili si je i lidé, kteří přišli poprvé. Nevyučuje se podle učebnice, ale rozdávají se pracovní listy.

Cena jedné vyučovací hodiny (90 min) je 50 korun.

Nabídka kurzů je dostupná na webových stránkách MKP v anglickém jazyce, je vyhledatelná Googlem a zájemci se o ní dočtou také z plakátů na nástěnkách poboček MKP (viz příloha č. 1).

Vzhledem k velkému zájmu cizinců o tyto kurzy, je knihovna zařadila do svých stálých služeb i po skončení projektu Knihovny pro všechny. Kurzy jsou nyní (podzim 2011) pořádány na pobočkách Opatov, Smíchov a v Ústřední knihovně. Již podle mapy (viz příloha č. 2) je viditelné, že volba právě těchto poboček je strategicky velmi vhodná – pokrývá totiž východní, západní i centrální část Prahy.

V každé pobočce jsou k dispozici dva termíny výuky, celkově tedy čas kurzů pokrývá všechny dny v týdnu kromě neděle, v časovém rozmezí od 9.30 do 19.30.

Kurzy nadále probíhají ve spolupráci s CIC. Tato spolupráce je velmi výhodná pro obě strany, jelikož MKP nemá finanční ani personální kapacity pro realizaci výuky a naopak CIC nemá k dispozici vhodné prostory.

Dostupný je také kurz s vyučujícím-dobrovolníkem, který je zaměřen na správnou výslovnost. Tento kurz je pořádán zdarma na pobočce Stodůlky.

Počítačové kurzy pro cizince

S cílem lepšího uplatnění cizinců na trhu práce pořádala pobočka Městské knihovny na Opatově kurzy počítačové gramotnosti pro cizince.

Náplní kurzů byla uživatelská znalost počítačových programů Microsoft Office, internetu a e-mailu. Dvouhodinový kurz probíhal jednou týdně od října 2009 do ledna 2010 a od února ihned navázal kurz další s novým lektorem. Do kurzu se přihlásily převážně ženy ruské a ukrajinské národnosti a postupně se zájem o kurzy zvyšoval. V současné době (podzim 2011) MKP hledá další finanční prostředky na pokračování těchto kurzů.

Infopointy

Od října 2009 jsou v Ústřední knihovně a na Opatově k dispozici infopointy s informačními materiály organizací zaměřených na migranty.

Na pobočce Opatov je infopoint umístěn ve studovně, s nápisem „Informace pro cizince“. Tento nápis je bohužel pouze v českém jazyce (viz příloha č. 3).

Stojan nabízí např. letáčky Multikulturního centra Praha (v češtině), Organizace pro pomoc uprchlíkům (v angličtině, ruštině, čínštině, vietnamštině), Charity ČR¹¹ (v češtině), sdružení META (v češtině), Poradny pro integraci (v češtině), Klubu Hanoi (ve vietnamštině), Poradny pro cizince a uprchlíky (v češtině), komunitního centra Inbáze Berkat (v angličtině), Centra pro integraci cizinců (v češtině a angličtině), Poradny pro migranty a uprchlíky při arcidiecézní charitě Praha (v češtině, angličtině, ruštině), Sdružení pro integraci a migraci (v angličtině), Českého helsinského výboru¹² (v češtině).

Dále je k dispozici brožura „Jste v Čechách těhotná?“ (v češtině, angličtině, ruštině), „Jste vykořisťováni v zaměstnání?“ (v češtině), „Jak legálně pracovat

¹¹ Konkrétně Multikulturního centra Diecézní charity Plzeň. Mimo jiné pořádá kurzy češtiny pro cizince.

¹² Nezisková organizace sledující zákonodárnou činnost týkající se lidských a občanských práv. Mimo jiné sleduje situaci skupin obyvatel, jejichž lidská práva vyžadují zvláštní pozornost či poskytují bezplatné právní poradenství jednotlivcům, jejichž lidská práva byla porušena.

v České republice?“ (ukrajinsky) a dvě publikace - první s názvem „Menšiny mezi námi“ vydaná organizací Romea (v češtině), druhou je anglická publikace „Survey on Detention of Asylum Seekers in EU Member States“.

K dispozici je také počítač s e-learningovým programem českého jazyka. Počítač je rovněž dostupný ve studovně a je označen nápisem pouze v českém jazyce.

Můj domov

MKP ve spolupráci s organizací InBáze Berkat uspořádaly na jaře 2010 pro děti cizinců výtvarnou soutěž s tématem „Můj domov“. Vybraná díla pak byla v září vystavena na stejnojmenné výstavě na pobočce Opatov.

Výstava nevystavovala pouze díla dětí, ale i ostatních cizinců, kteří se věnují umělecké tvorbě, ale nemají možnost svá díla vystavovat. K vidění zde byly grafiky, fotografie, rukodělné výroby a malby se společným tématem.

Výstava byla zahájena vernisáží s kulturním programem pro dospělé i děti, k vidění byla např. přehlídka oděvů a doplňků návrhářek z Ruska, Kazachstánu, Běloruska a Izraele.

Kromě výše zmíněných aktivit pořádá MKP také další kulturní a vzdělávací akce, např. filmové projekce či koncerty pro veřejnost, které nejsou přímo cíleny na menšiny a cizince, mohou se jich ale samozřejmě zúčastnit.

Dále MKP pořádá besedy, tematická setkání, výstavy a diskuze se školami na téma národnostních menšin. Přispívá tak velkou měrou k multikulturní výchově a zvyšování povědomosti o jiných kulturách, které žijí v České republice.

4.3 Krajská knihovna Karlovy Vary

Krajská knihovna Karlovy Vary (dále KKKV, <http://www.knihovna.kvary.cz/>) je příspěvková organizace Karlovarského kraje, který měl k 30. 6. 2011 307 049 obyvatel, z toho 19 311 činili příslušníci cizích národností.

V roce 2010 měla knihovna 10 660 registrovaných čtenářů a 269 441 lidí tento rok navštívilo knihovnu celkem [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2011]. Knihovna nabízí webové stránky v české, anglické a německé jazykové mutaci.

V knihovně zcela chybí cizojazyčné popisky, registrační formulář, výpůjční řád či katalog v jiném než českém jazyce.

Cílem KKKV bylo zaměřit své služby na národnostní menšiny a cizince. S touto vizí byl roku 2006 připraven projekt „Rodina od vedle“, který měl zprostředkovat společné setkání studentů vybraných základních, středních a vysokých škol se zástupci cizinců žijících v Karlovarském kraji. Následně na to měla navázat aktivita „Přiveď cizince a proved' ho naší knihovnou“.

Bohužel, ve stejném roce (2006) byl projekt ukončen z důvodu nezájmu ze strany menšin se projektu zúčastnit. Knihovna tedy v těchto aktivitách nadále nepokračovala a zaměřila se na jiné cílové skupiny¹³ [NĚMCOVÁ, 2011].

Roku 2011 se KKKV k problematice menšin částečně vrátila v rámci celoročního projektu „Poznání jako nejlepší prevence proti projevům antisemitismu a s tím souvisejícího vandalismu aneb Historie a současnost židovské komunity nejen v Čechách“. V rámci projektu probíhají pravidelné přednášky pro veřejnost i školy. Projekt byl připraven za podpory Nadačního fondu obětem holocaustu a Vzdělávacího centra Židovského muzea v Praze.

4.4 Středočeská vědecká knihovna v Kladně

Středočeská vědecká knihovna v Kladně (dále SVKK, <http://www.svkos.cz/>) je krajskou knihovnou, jejímž zřizovatelem je Středočeský kraj. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 celkem 1 272 807 obyvatel, z čehož 55 602 obyvatel tvořili příslušníci cizích národností.

V roce 2010 měla knihovna 6 642 registrovaných čtenářů a celkem ji navštívilo 137 267 návštěvníků [Středočeská vědecká knihovna v Kladně, 2011]. Fond SVKK dosahuje čísla 805 901 (k 31. 12. 2010), z toho méně než 1 % tvoří cizojazyčná literatura. Z jazyků jsou zastoupeny angličtina, němčina, francouzština, ruština a polština. Z dokumentů pak časopisy, beletrie a naučná literatura.

¹³ KKKV je velmi činná v poskytování služeb pro znevýhodněné občany, a to především nevidomé, neslyšící a držitele ZTP. V roce 2010 byl uspořádán kurz českého znakového jazyka, kurz arteterapie, počítačové kurzy pro neslyšící a držitele ZTP. KKKV disponuje rozsáhlou knihovnou audioknih pro nevidomé. Kromě výše zmíněných aktivit je také bohaté zastoupení služeb a akcí pro děti a seniory.

K dispozici je webové rozhraní v anglickém jazyce. Taktéž v anglickém jazyce si mohou uživatelé přečíst výpůjční řád knihovny a materiály o knihovně. Pracovníci knihovny ovládají německý a anglický jazyk.

Cizinci nemající trvalý pobyt na území České republiky si mohou půjčovat dokumenty absenčně i prezenčně (záleží na druhu dokumentu).

Knihovna bohužel nemá své služby zaměřeny na cílovou skupinu národnostních menšin a nepořádá žádné akce, kurzy či besedy o menšinách či pro národnostní menšiny. Tento nedostatek ve Středočeském kraji může být částečně suplován nabídkami Městské knihovny v Praze, která je od Kladna vzdálená cca 30 kilometrů.

4.5 Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (dále SVKPL, <http://www.svkpl.cz/>) je veřejnou knihovnou, jejímž zřizovatelem je Plzeňský kraj. Počet obyvatel tohoto kraje byl k 30. 6. 2011 572 290 a 24 081 z toho činili cizinci.

K 31. 12. 2010 bylo ve fondu knihovny 1 844 366 publikací, z toho cca 25-30 % tvoří cizojazyčná literatura. V cizím jazyce, převážně němčině, ruštině, angličtině a francouzštině, je k dispozici jak beletrie, naučná literatura či časopisy, tak příruční fond, CD či DVD.

Knihovna měla v roce 2010 11 595 registrovaných čtenářů a navštívilo ji 188 287 návštěvníků. Virtuálně navštívilo knihovnu 637 979 návštěvníků [HORÁKOVÁ, 2011].

Webové stránky SVKPL jsou nabízeny v českém, anglickém a německém jazyce. Knihovna nabízí registrační formulář v anglickém jazyce, cedulky a nápisy, výpůjční řád a materiály o knihovně v jazyce anglickém a německém. Dostupný je také samoobslužný výpůjční terminál self-check a návratový box.

Návštěvníci, kteří nehovoří česky, mají možnost domluvit se s personálem anglicky, německy, rusky, francouzsky či bulharsky.

Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt v ČR, si mohou půjčovat dokumenty prezenčně. Při registraci do knihovny dostanou potvrzení v českém a anglickém jazyce.

Součástí SVKPL je zahraniční oddělení, které zahrnuje Anglickou, Německou a Rakouskou knihovnu.

Anglická knihovna nahradila organizaci British Council, která v Plzni působila do roku 2001. Ve vzájemné spolupráci pořádá např. mezinárodní jazykové zkoušky. Cedulky v knihovně jsou dostupné v češtině a v angličtině.

Německá knihovna byla založena roku 1998 a působí jako certifikované pracoviště Goethe Institutu v Praze, který poskytl počáteční fond a pořizuje a určuje obsah fondu na základně vzájemné smlouvy se SVKPL. Popisky v knihovně jsou v českém a v německém jazyce.

Rakouská knihovna má v SVKPL nejdelší tradici a to již od roku 1995. Knihovní fond je průběžně doplňován Ministerstvem pro evropské a mezinárodní záležitosti ve Vídni (Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten). Rakouská knihovna má k dispozici videosál, který je využíván k promítání filmů v cizím jazyce, jazykovým seminářům a workshopům. Rovněž zde jsou popisky v českém a v německém jazyce.

Největší zájem je trvale o Anglickou knihovnu, zájem o Německou a Rakouskou knihovnu zatím stagnuje (viz obr. č. 12) [HORÁKOVÁ, 2011].

Obr. č. 11 – Přehled návštěvnosti a výpůjček v Anglické, Rakouské a Německé knihovně SVKPL roku 2010

2010	Počet návštěv.	Absenční knih a časopisů	Absenční ostatní	Presenční knih a časopisů	Presenční ostatní	Exkurze	Návštěv na exkurzích
Anglická	10 278	15 404	485	347	143	70	1 041
Rakouská	2 331	1 003	180	661	101	150	2 572
Německá	5 044	1 827	520	1 173	339	106	1 403
Celkem	17 653	18 234	1 185	2 181	583	326	5 016

Zdroj: HORÁKOVÁ, Roční zpráva za rok 2010

Všechny tři oddělení se věnují mimo jiné kulturním akcím. Patří k nim autorská čtení národních autorů (např. Sabine Gruber – rakouská spisovatelka, 20. října 2010 či anglický spisovatel Simon Mawer, 13. května 2010) či Křest společného kalendáře českých a bavorských literátů (9. listopadu 2011).

Všechny tři knihovny taktéž poskytují cizojazyčné informační a konzultační služby pro cizince a poradenské služby pro orientaci v knihovně, ve službách a ve fondech knihovny.

Plzeňská knihovna je činná ve spolupráci s rozličnými institucemi – kromě již zmíněného British Council a Goethe Institutu je to také Rakouské kulturní fórum, Bulharský kulturně osvětový klub v Plzni, Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee, jazykové školy či Západočeská univerzita v Plzni.

4.6 Krajská vědecká knihovna v Liberci

Krajská vědecká knihovna (dále KVK, <http://www.kvkl.cz>) v Liberci je příspěvková organizace, jejímž zřizovatelem je Liberecký kraj. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 440 177 obyvatel, z nichž 16 550 osob tvořili příslušníci cizích národností.

Vznik knihovny lze datovat až do roku 1759¹⁴. Roku 2010 měla knihovna 23 588 registrovaných čtenářů (z toho 3 719 dětí do 15 let). 692 639 osob navštívilo knihovnu celkem, z toho 44 913 osob navštívilo internetové stránky knihovny. Fond KVK se pohybuje okolo 1 200 000 dokumentů, z toho cca 20 000 dokumentů je v cizím jazyce. Knihovna ve své výroční zprávě za rok 2010 uvádí také přehled akvizice cizojazyčné literatury (viz obr. č. 11)

Obr. č. 12 – Přírůstek cizojazyčné literatury v KVK za rok 2010

Přírůstek podle jazyka (k. j.)			
jazyk	KVK	pobočky	celkem
čeština	19 877	2 188	21 065
angličtina	1 871	0	1 871
francouzština	113	0	113
němčina	1 190	0	1 190
italština	43	0	43
latina	15	0	15
polština	28	0	28
ruština	66	0	66
slovenština	95	0	95
španělština	15	0	15
vícejazyčné	25	0	25
ostatní	203	0	203
celkem	22 541	2 188	24 729

¹⁴ tehdy pod názvem Knihovna děkana P. Antona Kopsche

KVK nabízí své webové stránky v českém, anglickém a německém jazykovém rozhraní. V knihovně lze nalézt cedulky a popisky ve dvou cizích jazycích – anglicky a německy, výpůjční řád a katalog v anglickém jazyce, materiály o knihovně dokonce ve čtyřech jazycích – anglicky, německy, francouzsky a polsky. Uživatelé mohou využít samoobslužný výpůjční terminál self-check a návratový box.

S pracovníky knihovny se pak lze domluvit anglicky, německy, polsky a rusky. Zároveň v knihovně pracuje zaměstnanec, který se aktivně zajímá o problematiku menšin a prošel školením pro práci s menšinami a cizinci.

KVK disponuje rozsáhlým fondem cizojazyčné literatury, převážně německé a anglické. V menší míře jsou zastoupeny i další jazyky, např. ruský. K dispozici jsou časopisy, beletrie, naučná literatura, příruční fond, hudebniny a mapy.

KVK dlouhodobě spolupracuje s Goethe Institutem v Praze a s německým oddělením Gymnázia F. X. Šaldy, dále pak s anglickým British Council, řadou muzeí, galerií, s místní školou i organizacemi národnostních menšin a cizinců – s Člověkem v tísní a Centrem pro podporu cizinců v Libereckém kraji. Knihovna je aktivní v česko-polsko-německé spolupráci knihoven euroregionu Nisa.

Knihovna poskytuje informační servis pro cizince v podobě informací o službách v anglickém a německém jazyce, ve stejných jazycích nabízí také exkurze pro skupiny. Cizinci, kteří nemají trvalý pobyt v ČR, mají možnost půjčovat si dokumenty absenčně.

Součástí knihovny je Rakouská knihovna, která kromě literatury v německém jazyce nabízí také kulturní a vzdělávací akce jako je promítání filmů, autorská čtení, exkurze, výstavy a přednášky. Přírůstek fondu Rakouské knihovny činil v roce 2010 320 dokumentů.

KVK je jako partner zapojena do vzdělávacího projektu financovaného Evropským sociálním fondem v rámci Operačního programu Lidské zdroje, zaměstnanost. Vzdělávací program byl zahájen během roku 2010 a pokračovat bude až do roku 2012. Kurzy jsou zaměřeny na management a **marketing, jazykové a komunikační dovednosti**, dovednosti v oblasti ICT nebo aktuální trendy v oblasti knihovnických a informačních služeb.

Knihovna je zapojena také do projektu Books 21, který je zaměřen na celoživotní vzdělávání dospělých osob a spočívá ve vzájemné výměně zkušeností a metod interkulturního vzdělávání¹⁵ mezi lidmi, kteří pracují v knihovnách, neziskových a kulturních organizacích. Projekt je hrazen z evropského vzdělávacího programu Grundtvig.

Knihovna se tedy aktivně zapojuje do vzdělávacích projektů, které rozvíjejí znalosti knihovníků v klíčové oblasti jazykových a komunikačních dovedností, což je nedílnou součástí poskytování kvalitních služeb pro cizince. Aby byly tyto služby efektivní, jsou potřebné také znalosti z oblasti marketingu a interkulturního vzdělávání.

KVK pořádá okolo 20 000 kulturních a vzdělávacích akcí za rok. Příklady některých z nich jsou uvedeny níže.

Dny české a německé kultury

Festival „Dny české a německé kultury“ je úspěšnou akcí, kterou pořádá Nadace Brücke/Most¹⁶ společně s Českým centrem v Drážďanech a hlavním městem Saska Drážďany na podporu česko-německých vztahů s ukázkou kultur obou sousedících zemí. Roku 2011 se představil již 13. ročník a doprovodný program se odehrál již tradičně také v KVK v Liberci. V rámci festivalu proběhlo v knihovně např. autorské čtení, filmy v němčině, přednášky odborníků na zajímavá témata převážně z česko-saského regionu či výstavy, zpravidla zaměřené na osobnosti česko-německého původu.

Kurzy

První kurz českého jazyka pro cizince se uskutečnil roku 2006 a byl zacílený na menšinu Rusů a Ukrajinců žijících v Libereckém kraji. Kurzy byly pořádány dvakrát týdně zdarma a těšily se velké návštěvnosti. Součástí kurzu bylo také

¹⁵ vzdělávací proces, který zprostředkovává jednak poznání vlastního kulturního zakotvení, jednak porozumění kulturám odlišným. Vede k chápání a respektování sociokulturní rozmanitosti a otevírá cestu k porozumění různým způsobům života, myšlení a vnímání světa [WIKIPEDIA, 2009]

¹⁶ viz <http://www.bruecke-most-stiftung.de/cz/>

seznámení s knihovnou, orientace v elektronickém katalogu a základní znalost vyhledávání na internetu [Knihovna jako brána k integraci cizinců EU, 2006].

Vzhledem k velkému zájmu o tyto kurzy probíhají kurzy češtiny pro cizince i nadále. KVK na nich spolupracuje s Pracovní skupinou pro národnostní menšiny a cizince a s Centrem pro integraci cizinců v Liberci.

Výstavy

KVK pořádá mnoho výstav, které jsou zaměřeny převážně na česko-německé vztahy. Zpravidla jsou vybaveny česko-německými popisky a lákají nejen české, ale i německé návštěvníky. Z mnoha jsou to např. „Německo náš soused“ (6. - 31. ledna 2009), „Bertha von Suttner: Život pro mír - Ein Leben für den Frieden“ (6. - 30. ledna 2009), „Libuše Moníková: Mé knihy jsou drahé - Meine Bücher sind teuer“ (4. prosince 2009 – 2. ledna 2010) – výstava věnovaná životu a dílu české spisovatelky, která žila dlouhá léta v Německu.

Dále probíhala roku 2008 putovní výstava zapůjčená Goethe Institutem „Schönste Bücher“. Vystavené knihy byly oceněny nadací Stiftung Buchkunst v několika kategoriích: všeobecná literatura, naučné a odborné knihy, knížky do kapsy, umělecké a fotografické publikace, dětské knihy a knihy pro mládež, školní knihy, učebnice, atd. Publikace byly zajímavé estetickým a grafickým uspořádáním či experimentálními prvky.

O prázdninách roku 2011 proběhla v KVK fotografická výstava věnovaná rozšiřování města Vídně na přelomu století „Vídeňská architektura kolem roku 1900 - Wiener Architektur um 1900“. Výstava obsahovala 50 barevných fotografií 40x50 cm a nabídla tak ojedinělou příležitost zhlédnout památky vídeňské secese v Liberci.

V lednu 2011 proběhla výstava v češtině a němčině ke 150. výročí narození a 100. výročí úmrtí hudebního skladatele Gustava Mahlera s názvem „Gustav Mahler a Vídeň“ (viz příloha č. 6). Výstava seznamuje s jeho dětstvím a mládím prožitým na Moravě a ve Vídni, s počátky jeho kariéry a obzvláště se věnuje rokům stráveným ve Vídni.

Mozart ve Vídni (4. - 27. října 2010) byla výstava dostupná v češtině, němčině a angličtině a vznikla u příležitosti 250. výročí narození skladatele v roce

2006. Obrazem i slovem informuje o životě, bydlištích a místech působení W. A. Mozarta ve Vídni a o jeho dílech, která tam vznikla.

Klub německého filmu

Každou první středu v měsíci od 18:00 probíhá v KVK promítání filmů v originálním znění s německými nebo anglickými titulky. Filmy jsou zapůjčeny z Goethe Institutu v Praze. Dne 19. září 2011 byl uveden např. film Ferien (Prázdniny, viz příloha č. 7).

Hudební večery

Po 3 večery (23. 6., 28. 4. a 31. 3. 2010 vždy od 18:30) probíhaly v knihovně večery věnované ruské hudbě.

Přednášky

KVK nabízí velké množství zajímavých přednášek na rozličná témata. Pro příklad uveďme přednášku s názvem „Náboženství a kultura v zemích tibetského buddhismu“ (8. listopadu 2008 od 17:00) či „Liberečtí Židé - minulost a současnost“ (27. října 2008 od 18:00).

Prolínání kultur

KKV je realizátorem projektu „Prolínání kultur“, jehož cílem je realizace multietnických akcí, směřujících k podpoře vzájemného poznání a vztahů mezi cizinci a hostitelskou společností, k prevenci proti extremismu, rasismu a xenofobii [Česko, c2011]. Pořady jsou určeny široké veřejnosti. V rámci tohoto projektu proběhly např. akce „Vyprávění o spletitých lidských osudech barmských uprchlíků v ČR“ (16. 4. 2009) či „Jak se žije Angličanům a Američanům v Česku?“ (12. 11. 2007). Projekt je finančně podporován Ministerstvem kultury ČR.

SVK v Liberci se o problematiku menšin a cizinců zajímá soustavně již od roku 2002 a připravuje pro tuto skupinu pravidelně akce, výstavy a další aktivity.

Knihovna cizincům a menšinám nabízí řadu cizojazyčné literatury, materiálů o knihovně, exkurze či informační servis. Knihovna je činná ve spolupráci s organizacemi menšin, s místní samosprávou i se sousedními státy a jejich knihovnami – Německem a Polskem.

4.7 Moravská zemská knihovna

Moravská zemská knihovna (dále MZK, <http://www.mzk.cz/>) je veřejná odborná knihovna, krajská knihovna pro Jihomoravský kraj a druhá největší knihovna v České republice. Jejím zřizovatelem je Ministerstvo kultury ČR. Jihomoravský kraj měl k 30. 6. 2011 1 155 873 obyvatel, z toho 35 252 tvořili cizinci.

V roce 2010 měla MZK 17 651 čtenářů, z toho 22 zaregistrovaných tvořili cizinci. Počet návštěvníků dovršil ve stejném roce čísla 307 161. Čtenáři od 15-19 let mohou navštěvovat knihovnu zdarma. K 31. 12. 2010 dosahoval knihovní fond MZK 4 006 226 knihovních jednotek [BÖHMOVÁ, 2011], z toho cca 15 % tvoří cizojazyčná literatura s největším zastoupením angličtiny.

Knihovna nabízí své internetové stránky v českém a anglickém jazykovém rozhraní. Z cizojazyčných materiálů o knihovně jsou v angličtině rovněž dostupné registrační formulář, materiály o knihovně a katalog. MZK má k dispozici návratový box.

MZK poskytuje informační servis pro cizince, knihovníci zde ovládají anglický, německý a polský jazyk. Dokumenty si v MZK cizinci mohou půjčovat pouze prezenčně.

Moravská zemská knihovna nezaměřuje své služby cíleně na národnostní menšiny a imigranty, i přesto však pořádá besedy a výstavy o menšinách, které jsou popsány níže.

Integrace muslimů v USA a České republice

Dne 9. 12. 2010 se v konferenčním sále MZK uskutečnila diskuze s tématem integrace muslimů. Jejím hlavním cílem bylo sdílet zkušenosti s integrací ve Spojených státech a možnostech využití těchto poznatků v našich podmínkách.

Akce byla pořádána Velvyslanectvím USA v Praze, občanským sdružením Liberty Independent Agency a MZK.

Panelová diskuze byla zahájena odborníci na islámské právo, slovo převzal předseda KDU-ČSL, pokračoval poradce premiéra Vlády ČR pro lidská práva, dále vedoucí sekretariátu Rady vlády ČR pro národnostní menšiny a konečné slovo měl účastník programu amerického ministerstva zahraničí „Mezináboženský dialog a komunitní aktivismus“ Lukáš Lhořan. Diskuzi moderovala novinářka a humanitární pracovnice Petra Procházková. Vstup na akci byl volný.

Soužití mezi kulturami: cizincem mezi Afghánci – muslimem mezi Čechy

V rámci cyklu o mezináboženském dialogu uspořádala MZK ve dnech 2. - 4. února 2001 ve spolupráci s Velvyslanectvím USA v ČR a Liberty Independent Agency seminář zaměřený na soužití rozličných náboženských a etnických kultur.

První část semináře se odehrála ve středu 2. 2. od 18:00-19:30 s podtématem „Soužití muslimů, křesťanů a Židů v Evropě“. Na semináři přednášeli odborníci z různých institucí - prof. PhDr. Jiří Hanuš, PhD. z Historického ústavu Filosofické fakulty Masarykovy univerzity, Lukáš Lhořan – člen občanského sdružení Libertas Independent Agency, Mikuláš Vymětal - evangelický farář, člen Společnosti křesťanů a židů a komise pro mezináboženský dialog při Ekumenické radě církví.

Další den od 15:00-16:30 navazoval prezentací aktivit českého rekonstrukčního týmu v Afgánistánu a společnosti Berkat, o.s. Od 17:00-19:00 pokračoval přednáškami novinářky a humanitární pracovnice Petry Procházkové a člena Provinčního rekonstrukčního týmu v Afgánistánu Igora Klimeše na téma „Evropanem mezi obyvateli země pod Hindúkušem¹⁷“.

Poslední den v dopoledních hodinách mezi 9:00-10:30 zakončila seminář čtveřice odborníků na téma „Češi a imigranti: vedle sebe nebo spolu?“ Přednášeli Mgr. Martina Vodičková, sociální pracovnice ze Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Lukáš Lhořan z Libertas Independent Agency o. s., Ondřej Klípa, vedoucí sekretariátu Rady vlády ČR pro národnostní menšiny a Mgr. Radek Filo, odborník na strukturální fondy Evropské unie.

¹⁷ pohoří v Afgánistánu a severozápadním Pákistánu

Během semináře bylo možné zakoupit výrobky afgánských žen. Vstup na seminář byl volný.

Výstavy

Z mnoha výstav uspořádaných MZK proběhly např. „Životy našich předků z německojazyčného ostrova u Vyškova“ (1.–26. 2. 2010) ve foyer Rakouské a Německé knihovny MZK či výstava fotografií „Slovanský Balkán ve fotografii“ (7. 11. - 2. 12. 2011) makedonského fotografa Atanase Talevského. Výstava zobrazovala středověké chrámy a kláštery, balkánskou přírodu, člověka a jeho způsob života. Výstava je putovní a předcházely jí již výstavy v Paříži, Petrohradě či Národní knihovně v Praze.

V červnu roku 2011 měl příležitost vystavit ve foyer MZK své fotografie Steve Coleman pocházející z Anglie, posledních čtrnáct let však žije v Jičíně, kde pracuje jako učitel anglického jazyka a překladatel.

V rámci Mezinárodního filmového festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět, pořádaného organizací Člověk v tísni, uspořádala MZK výstavu fotografií ze života Barmy a jejích obyvatel nazvanou „Výstava o Barmě“. Výstava probíhala od 1. - 31. 3. 2011 v prostorách foyer MZK a byla přístupná v otevírací době knihovny, zdarma.

Autorská čtení

MZK pořádá mnoho autorských čtení nejen českých autorů. Např. 22. 11. 2010 proběhlo v malém sále MZK autorské čtení rakouské spisovatelky Evy Menasse. Akce byla uspořádána v rámci oslav 20. výročí založení Rakouské knihovny v Brně. Podílely se na ní MZK – Rakouská knihovna a Rakouské kulturní fórum v Praze.

11. 10. 2011 proběhlo v malém sále dvouhodinové autorské čtení rakouského spisovatele a architekta Friedricha Achleitnera. Čtení i následná diskuze probíhaly v německém jazyce. Vstup byl volný.

4.8 Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem

Severočeská vědecká knihovna (dále SVK, <http://www.svkul.cz/>) v Ústí nad Labem vznikla roku 1945 a je příspěvkovou organizací a krajskou knihovnou pro Ústecký kraj. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 celkem 836 183 obyvatel, z nichž 30 658 představovali cizinci.

SVK měla roku 2010 12 643 registrovaných čtenářů (z toho 1 624 dětí) a 237 418 návštěvníků. Celkový stav knihovního fondu představoval 789 243 knihovních jednotek [Severočeská vědecká knihovna, 2011], z toho přibližně 6 % představuje cizojazyčná literatura. Ta je zastoupena převážně německým jazykem. Knihovna také doplňuje literaturu v jazyce esperanto – evidováno je 95 publikací.

Knihovna disponuje webovými stránkami pouze v českém jazyce. SVK taktéž neposkytuje žádné materiály o knihovně v cizím jazyce, ani registrační formulář, výpůjční řád či popisky. K dispozici je pouze katalog v anglickém a německém znění.

SVK neposkytuje informační servis pro cizince ani se na tuto cílovou skupinu nijak blíže nezaměřuje. I přesto bylo v knihovně uspořádáno několik besed o menšinách a aktivit, které jsou stručně popsány níže.

Odpoledne po vietnamsku

Dne 8. října 2010 uspořádala SVK ve spolupráci s Nguyen Thu Hang a klubem Hanoi „Odpoledne po vietnamsku pro malé i velké“ (viz příloha č. 8). Programem setkání byla ochutnávka tradičního vietnamského jídla, ukázka tradičních výrobků, módní show, ukázka vietnamské hudby, jazyka a literatury.

Akci pořádalo oddělení pro děti a mládež v rámci Týdne knihoven.

Španělsko

Dne 2. října 2010 měl v SVK přednášku Topí Pigula, který vyprávěl o Španělsku. Přednáška byla tlumočena pro neslyšící metodou přepisu do češtiny.

Vzhledem k poměrně velkému počtu cizinců v tomto severočeském kraji, blízké hranici se sousedním Německem a aktuálně komplikovanou situací romské

národnostní menšiny v této oblasti, by byly služby zaměřené tímto směrem pro SVK vhodným krokem odvíjejícím se od aktuálních potřeb.

Prvotním počinem by měla být přinejmenším anglická verze webových stránek knihovny.

4.9 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové (dále SVKHK, <http://www.svkhk.cz>) je univerzální veřejnou knihovnou, jejímž zřizovatelem je Královéhradecký kraj. Ten měl k 30. 6. 2011 554 285 obyvatel, z toho 14 427 cizinců.

Roku 2010 měla SVKHK 11 294 registrovaných uživatelů, celkem knihovnu navštívilo 190 187 osob. Ve fondu knihovny se nacházelo 1 287 816 knihovních jednotek [Studijní a vědecká knihovna, 2011]. Cizojazyčný fond knihovny nabízí časopisy, beletrii, naučnou literaturu, příruční fond, DVD a CD v anglickém, slovenském, německém a ruském jazyce. Procento cizojazyčného fondu bohužel nelze zjistit. Webové stránky knihovny navštívilo 525 145 lidí a jejich rozhraní je k dispozici v českém, anglickém, německém a polském jazyce.

SVK nabízí svým uživatelům registrační formulář, materiály o knihovně a katalog v angličtině. Čtenáři mohou využít samoobslužného výpůjčního terminálu self-check a návratového boxu.

Knihovna poskytuje informační servis pro cizince v podobě informací o službách, fondu, exkurzích a odpovídá na jejich případné dotazy. Pracovníci knihovny ovládají anglický a ruský jazyk.

Knihovna spolupracuje s mnoha institucemi včetně organizací pro národnostní menšiny, klubem seniorů či místní školou.

Uživateli knihovny se mohou stát občany členských států Evropské unie a občany Norska, Islandu, Lichtenštejnska a Švýcarska po předložení platného průkazu totožnosti, ostatní cizí státní příslušníci pak po předložení platného cestovního pasu a platného povolení k pobytu. Cizinci si mohou půjčovat jak prezenčně, tak i absenčně či absenčně na kauci.

Knihovna pořádá mnoho akcí pro širokou veřejnost včetně výstav, cestopisných a jiných přednášek či filmového klubu. Za rok 2010 jich bylo celkem 268, z toho 189 byly akce vzdělávací a 54 akce kulturní. Akcí se zúčastnilo 5 632 návštěvníků [Studijní a vědecká knihovna, 2011].

Ukázkou akcí zaměřujících se na kultury různých národů je např. cyklus přednášek „Z dějin slovanských národů“ (viz příloha č. 5), který odstartoval 25. října 2011 první přednáškou na téma Srbové. Vstup na akci byl volný.

V cyklu „Pojďme si povídat“ proběhlo několik zajímavých přednášek, které přibližovaly cizí národy a vyprávěly o cizích kulturách. Ukázkou je např. vyprávění o Zimbabwe z 21. září 2009. Vstupné činilo 50 korun, zvládnuté 25 korun.

Kromě organizování vlastních akcí poskytuje SVKHK své prostory pro pořádání akcí, na kterých se osobně nepodílí. Jednou z nich byla např. diskuze na téma islamizace, která je stručně popsána níže.

Islamizace

Dne 10. 10. 2011 proběhla v konferenčním sále SVKHK diskuze na téma islamizace. Jejimi pořadateli byla občanská sdružení AntiMešita a AntiMešita-Envi. SVKHK této akci pouze poskytla své prostory, nebyla však jejím organizátorem.

Diskuze byla řízena moderátorem, pozváni byli hosté přednášející na hradecké univerzitě, poslanci a zástupci sdružení AntiMešita. Podiskutovat mohli přijít všichni zainteresovaní, jimž není lhostejná situace v Evropě. Vstupné bylo volné.

Akce proběhla za mediální podpory lokálního tisku Hradecké slovo.

SVK v Hradci Králové nenabízí žádné speciální služby pro menšiny či imigranty, přesto si zde cizinci mohou vybrat z poměrně široké škály cizojazyčné literatury, brouzdat po webových stránkách knihovny ve třech cizích jazycích (kromě světových jazyků nabízí SVKHK stránky v polštině vzhledem k těsnému sousedství Královéhradeckého kraje s Polskem). Všechny základní informace o knihovně jsou dostupné v anglickém jazyce.

4.10 Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích (dále JVK, <http://www.cbvk.cz>) je krajskou knihovnou, jejímž zřizovatelem je Jihočeský kraj. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 638 845 obyvatel, z toho 14 780 činili cizinci.

Za rok 2010 registrovala JVK 19 147 čtenářů s platnou registrací (z toho 2 807 čtenářů do 15 let). Celkový počet návštěvníků za rok 2010 dosahoval čísla 265 544. Počet knihovních jednotek v tomto roce činil 1 132 970, z toho zhruba 10 % tvoří cizojazyčná literatura. Zastoupeny jsou cizojazyčné časopisy, beletrie, naučná literatura, CD a DVD. Nejvíce je zastoupen jazyk německý. Webové stránky knihovny navštívilo 401 453 uživatelů [Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, 2011].

Již první věc, které si na internetových stránkách JVK povšimneme, je rozhraní v šesti jazycích – anglicky, německy, francouzsky, španělsky, rusky a vietnamsky. Na dotaz, proč knihovna zvolila právě vietnamštinu, odpověděl knihovník JVK Ivo Kareš následovně: „Nemyslím si, že by v ČB¹⁸ a v jižních Čechách byla vietnamská menšina nějak výraznější, než v jiných regionech. Ale samozřejmě je tu Vietnamců celá řada a chtěli jsme tedy v jejich mateřštině oslovit i je. Přesné počty našich uživatelů z hlediska státní příslušnosti nesledujeme, ale i Vietnamci do knihovny chodí.“ [KAREŠ, 2011].

Knihovna poskytuje materiály o sobě samé v anglickém, německém a francouzském jazyce a katalog v anglickém jazyce.

JVK nabízí informační servis pro cizince v podobě informací o knihovních službách a veškeré další informace dle potřeby. Cizinci v knihovně naleznou personál hovořící anglicky, německy, rusky a francouzsky.

Půjčování knihovních jednotek absenčně je umožněno obyvatelům s trvalým pobytem v Evropské unii. Ostatní cizinci si mohou půjčovat dokumenty pouze prezenčně.

¹⁸ Českých Budějovicích

JVK navázalo v roce 2011 spoluprací s Centrem pro podporu integrace cizinců pro Jihočeský kraj (dále CPIC). Po krátké spolupraci vznikla první společná akce, které je věnována podkapitola níže.

Literární soutěž

JVK, CPIC a Krajský úřad Jihočeského kraje vyhlásily roku 2011 literární soutěž pro cizince ze třetích zemí na téma „Žijeme tady, v jižních Čechách“ (viz příloha č. 4). Soutěžní text mohl mít formu vyprávění, novely, povídky, eseje, úvahy či básně o maximálním rozsahu 1-3 strany formátu A4. Soutěžním jazykem byl jazyk český. Soutěž probíhala od března do srpna 2011.

Kritéria pro účastníky soutěže byla následovná:

- cizinci třetích zemí, tzn. mimo EU a EHS¹⁹,
- aktuální pobyt na území Jihočeského kraje,
- vyplněná, podepsaná a do řádného termínu odevzdaná přihláška.

Soutěž byla rozdělena do dvou věkových kategorií:

- děti (do 17 let včetně),
- dospělí (od 18 let).

Soutěže se zúčastnilo 10 zájemců, děti i dospělí, převážně Vietnamci a Ukrajinci. Práce byly vydány knihovnou v malém sborníku, který je součástí fondu regionálního oddělení.

Vyhlášení výsledků soutěže proběhlo 18. 8. 2011 v prostorách JVK. Výhercům, kteří se na vyhlášení dostavili osobně, byly předány odměny, ostatním byly doručeny poštou. Každý z účastníků obdržel věcnou cenu v podobě knihy a dalších předmětů. Tři výherci z každé kategorie si odnesli poukázku na hlavní výhru – cestu do Prahy s návštěvou Národní knihovny a dalších pamětihodností.

Práce bylo možno odevzdat jakýmkoli způsobem: osobně na pobočkách JVK či v CPIC, e-mailem či klasickou poštou.

¹⁹ Evropské hospodářské společenství

Akce byla součástí projektu „Provoz center na podporu integrace cizinců“ spolufinancovaného z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí [Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, 2011].

Dle Ivo Kareše z JVK další nápady na akce pro národnostní menšiny jsou, zatím však ve stádiu úvah.

JVK je ukázkovým příkladem toho, jak může vypadat spolupráce na lokální úrovni a jazykové rozhraní webových stránek. Literární soutěž je skvělým nápadem, jak zapojit národnostní menšiny žijící v kraji do dění v knihovně, motivovat je věcnými cenami a přivést je hravou formou do knihovny.

4.11 Krajská knihovna v Pardubicích

Krajská knihovna v Pardubicích (dále KKP, <http://www.knihovna-pardubice.cz/>) je příspěvkovou organizací Pardubického kraje. Fond knihovny měl roku 2010 celkem 395 871 knihovních jednotek, z toho cca 4 % tvoří cizojazyčná literatura, zastoupena je nejvíce angličtina, dále němčina a francouzština. Počet návštěvníků dosáhl počtu 372 616, registrovaných čtenářů bylo v tomto roce 12 369. Virtuálně navštívilo knihovnu 205 010 osob [ADAMOVIČ, 2011]. Pardubický kraj měl k 30. 6. 2011 517 169 obyvatel, z toho 11 698 tvořili cizinci.

Prostředí knihovny není bohužel nijak vybaveno cizojazyčnými popisky, nejsou dostupné žádné informace o knihovně, jejích službách či knihovním fondu v jiném než českém jazyce, dokonce ani webové stránky KKP nejsou přeloženy do anglického či jiného jazyka.

Taktéž co se týče kulturních či vzdělávacích akcí knihovny, žádná z nich není zaměřena na národnostní menšiny, ani o nich nepojednává. Rovněž spolupráce knihovny s dalšími institucemi je poměrně omezená – spolupracuje pouze s místními školami.

Žádný ze zaměstnanců knihovny neovládá cizí jazyk ani se nezajímá o problematiku národnostních menšin. KKP neposkytuje informační servis pro cizince. Cizinci si v pardubické knihovně mohou půjčovat dokumenty pouze prezenčně.

Ačkoli počet cizinců v pardubickém kraji není tak vysoký (zhruba 2,3 %), je již dnes samozřejmostí prakticky všech velkých knihoven v ČR nabízet své webové stránky alespoň v anglickém jazyce.

Jelikož KKP se nachází v historickém centru krajského města Pardubice, přímo na hlavním náměstí, doporučila bych taktéž využití knihovny částečně jako informačního centra, využití jejích vstupních prostor by bylo vhodné např. pro umístění cizojazyčných letáčků o knihovně či městu Pardubice.

V Pardubickém kraji působí Centrum pro integraci cizinců (viz kapitola 6), se kterým by rovněž bylo vhodné navázat spolupráci, měla-li by knihovna v budoucnosti zájem využít své strategické polohy a otevřít své služby cizojazyčné skupině obyvatel.

4.12 Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě (dále MSVK, <http://www.svkos.cz/>) je příspěvková organizace, která byla založena roku 1951 a jejím zřizovatelem je Moravskoslezský kraj. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 1 241 231 obyvatel, z nichž 22 798 představovalo cizince.

Roku 2010 měla knihovna 10 090 registrovaných čtenářů a 161 777 návštěvníků [Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2011b]. Z celkového objemu knihovního fondu 1 071 144 publikací tvoří 2 % cizojazyčná literatura. Zastoupen je převážně jazyk anglický. K dispozici je cizojazyčná beletrie, naučná literatura, časopisy, příruční fond, CD i DVD nosiče.

Knihovna nabízí své webové stránky v českém, anglickém, německém a polském jazyce. Z cizojazyčných materiálů má MSVK k dispozici registrační formulář v anglickém jazyce, katalog v anglickém jazyce a materiály o knihovně v anglickém, německém a polském jazyce stejně jako webové stránky.

Knihovna se zapojovala do kulturních akcí města Ostravy, jako např. Španělské či Německé dny (viz níže), v současné době však žádné akce, besedy ani kurzy pro cizince či o cizincích nepořádá.

Španělské dny v Ostravě (7. 10. - 18. 10. 2002)

U příležitosti konání Španělských dnů v Ostravě připravila MSVK výstavu s názvem „Španělsko ve fondech MSVK“. Výstavy se zúčastnili mimo jiné velvyslanec Španělska v ČR spolu s tehdejší primátorem města Ostravy.

Německé dny v Ostravě (8. 10. 2001)

MSVK dlouhodobě spolupracuje s Goethe Institutem v Praze, jehož je partnerskou institucí. I za jeho podpory byla v oddělení speciálních fondů zahájena výstava „Německé firmy včera a dnes - Deutsche Firmen gestern und heute“, které se zúčastnili např. velvyslanec SRN²⁰ v ČR, primátor města Ostravy a další významní hosté. Zástupci SRN a Goethe Institutu věnovali knihovně 147 německým publikací, které jsou přístupné veřejnosti. Výstavě předcházel proslov ředitelky knihovny v českém a německém jazyce.

Italský týden (17. 4. 2000)

Velvyslanec a kulturní atašé Italské republiky v Praze spolu s dalšími významnými hosty navštívili výstavu pořádanou v té době ještě Státní vědeckou knihovnou v Ostravě²¹ u příležitosti Italského týdne. Výstava s názvem "To nejzajímavější z Itálie" zahrnovala dokumenty z knihovního fondu týkající se Itálie, prospekty italských firem a přehled firem, s nimiž byla knihovna v uplynulém desetiletí v kontaktu.

K této příležitosti byl knihovnou také připraven soupis literatury z fondu knihovny k tématice Itálie a knih v italštině.

Součástí výstavy byl dar věnovaný knihovně Italským kulturním institutem v Praze v podobě 14 videokazet, 93 knih a CD včetně publikací s turistickými itineráři Itálie a ukázková čísla časopisů [MSVK, 2011a].

²⁰ Spolková republika Německo

²¹ Knihovna se přejmenovala roku 2001 a převzala veškeré regionální funkce krajské knihovny ve smyslu Knihovního zákona z roku 2001.

4.13 Krajská knihovna Vysočiny

Krajskou knihovnu Vysočiny (dále KKV, <http://www.kkvysociny.cz/>) v Havlíčkově Brodě zřizuje Kraj Vysočina. Tento kraj měl k 30. 6. 2011 514 288 obyvatel, z toho 7 757 tvořili cizinci.

Roku 2010 měla KKV 6 407 registrovaných čtenářů (z toho 1 277 dětí do 15 let). Celkový počet návštěvníků byl 301 647 osob [Krajská knihovna Vysočiny, 2011]. Z celkového objemu knihovního fondu 244 357 tvoří zhruba 2 % fondu cizojazyčná literatura. K dispozici jsou časopisy, beletrie, naučná literatura a DVD, a to převážně v anglickém jazyce.

Webové stránky knihovny jsou kromě češtiny dostupné ve čtyřech jazykových mutacích – anglicky, německy, francouzsky a mongolsky. Knihovna zvolila právě mongolštinu, protože v minulých letech byla v Havlíčkově Brodě poměrně velká komunita Mongolů, kteří pracovali v podnicích Pleas a Futaba.

Od přítomnosti mongolské menšiny se odvíjí také kulturní akce pořádané pro národnostní menšiny, které jsou popsány níže.

Dny Mongolska

V rámci projektu „Žijeme v jednom městě aneb...“ proběhla ve dnech 16. - 26. listopadu 2008 akce pod názvem „Dny Mongolska“ uspořádaná ve spolupráci se Společností přátel Mongolska. Cílem bylo přiblížit Čechům mongolskou kulturu a i naopak, přiblížit Mongolům českou mentalitu.

Akce byla zahájena kulturním a společenským večerem „Mongolsko – země vzdálená i blízká“. Čeští i mongolští návštěvníci mohli shlédnout vystoupení mongolské kapely, zpěv mongolských dětí, které zpívaly mongolské, ale i české písně, a také přednášku člena Společnosti přátel Mongolska Jana Brože, který tuto zemi několikrát navštívil. Během celého večera byla k dispozici ochutnávka tradičních mongolských jídel.

Projekt pokračoval přednáškou „Česko - země neznámá“. Hovořilo se o tradičních českých zvycích, o české kultuře, státnosti a zajímavých místech, která lze v České republice a v kraji Vysočina navštívit. Přednáška probíhala v češtině a byla

tlumočena do mongolštiny. V úvodu vystoupily s krátkým pásmem písní mongolské děti.

Dny Mongolska byly zakončeny pásmem cestopisných besed „Jak se žije v Mongolsku“. Besedy probíhaly v dopoledních hodinách pro žáky základních škol a večer pro širokou veřejnost, přednášel předseda Společnosti přátel Mongolska ve spolupráci s tajemnicí společnosti, která vyprávění doplňovala promítáním snímků z Mongolska.

Během celého listopadu probíhala v dětském oddělení knihovny vědomostní a výtvarná soutěž pro děti na téma Mongolsko [DOBROVOLNÁ, 2008].

Všechny akce tohoto projektu se uskutečnily za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci grantu Integrace cizinců. V následujících letech již grant vyhlášen nebyl, proto knihovna akci nezopakovala.

„Dny Mongolska“ jsou skvělým příkladem, jak knihovna může přispět k multikulturnímu dialogu mezi místními obyvateli a národnostní menšinou v dané lokalitě. Knihovna vycítila potřebu představit odlišnou kulturu Mongolska českým obyvatelům a rozptýlit tak jejich obavy z cizí, odlišné národnosti. Zároveň mongolští občané tak získali příležitost dozvědět se více o zemi, ve které žijí, a jejich obyvatelích. Projekt je mimo jiné důkazem výborné spolupráce obou zainteresovaných stran.

4.14 Vědecká knihovna Olomouc

Vědecká knihovna v Olomouci (dále VKOL, <http://www.vkol.cz/cs/>) je druhou nejstarší knihovnou v České republice, byla založena při jezuitské akademii již roku 1566. Je také třetí největší knihovnou u nás. Jedná se o univerzální veřejně přístupnou odbornou knihovnu, jejímž zřizovatelem je Olomoucký kraj. Ten měl k 30. 6. 2011 641 493 obyvatel, z čehož 9 622 tvořili cizinci.

K 31. 12. 2010 obsahoval knihovní fond celkem 2 030 641 dokumentů, registrovaných čtenářů bylo 17 600 [VKOL, 2011]. VKOL disponuje cizojazyčným fondem, a to jak beletrií, tak naučnou literaturou, časopisy, příručním fondem, audio i video nahrávkami. Z jazyků jsou zastoupeny angličtina, němčina, ruština a slovenština. Podíl cizojazyčné literatury nelze blíže specifikovat.

Knihovna nabízí své webové stránky v anglickém a německém jazyce, registrační formulář a katalog v angličtině, materiály o knihovně v angličtině a němčině.

Knihovna spolupracuje s mnoha institucemi, knihovnami, muzei, školami, spolky, kluby i organizacemi národnostních menšin a v knihovně také pracuje knihovník, který prošel školením pro práci s cizinci a knihovníci, kteří ovládají anglický a německý jazyk.

Do olomoucké knihovny se mohou zaregistrovat čtenáři, kteří nemají trvalý pobyt v ČR a mohou si půjčovat knihy absenčně.

Jedním z oddělení knihovny je Německá knihovna, která byla zřízena za pomoci Goethe Institutu Mnichov a Praha jako první svého druhu v České republice. Knihovna obsahuje beletrii, odbornou literaturu a časopisy v německém jazyce, příručky a slovník i audio a video nahrávky. Soustřeďuje se na současnou německou beletrii a obecné informace o Německu, včetně poskytování informačního servisu.

VKOL pořádá kulturní pořady pro národnostní menšiny, zejména besedy, autorská čtení a výstavy. Ty jsou často pořádány ve spolupráci s Goethe Institutem v německém jazyce. V roce 2010 to byla např. výstava knih německých autorů „Ausgezeichnet!“²² či výstava fotografií „Ortszeit“²³ věnovaná berlínské zdi.

Kromě zaměření na Německo proběhla roku 2010 v knihovně také propagace čínského jazyka s názvem „Čínské knihy“ ve spolupráci s Konfuciovou akademií při Univerzitě Palackého v Olomouci.

4.15 Krajská knihovna Františka Bartoše

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně (dále KKFB, <http://www.kfbz.cz/>) je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Zlínský kraj. Byla založena roku 1905 a své jméno získala po prvním čestném členovi Čtenářského spolku ve Zlíně, jenž předcházela vzniku samotné knihovny. Počet obyvatel ve Zlínském kraji činil k 30. 6. 2011 589 921 lidí, z toho 8 043 představovali cizinci, což je nejmenší procento ze všech krajů ČR.

²² česky „Výborně“

²³ česky „Místní čas“

KKFB je největší knihovnou Zlínského kraje a její fond dosahuje počtu 450 000 dokumentů. Knihovnu navštívilo v roce 2010 308 993 návštěvníků a zaregistrovaných bylo 14 342 čtenářů (z toho 1 943 dětí do 15 let). Webové stránky knihovny byly navštíveny 214 720 krát a jejich rozhraní je k dispozici v české, anglické, francouzské, německé a holandské jazykové verzi. Z dalších cizojazyčných materiálů jsou pak k dispozici pouze informace o knihovně v anglickém jazyce.

KKFB disponuje cizojazyčným fondem v zastoupení zhruba 4 % – časopisy, beletrie, naučná literatura a audio nahrávky, převážně v anglickém jazyce.

Knihovna spolupracuje s mateřskými, základními, středními i vysokými školami, pro které pořádá desítky akcí ročně. Dalšími spolupracovníky jsou např. Dům seniorů Zlín, Centrum pro rodinu Zlín a řada kulturních, paměťových a odborných organizací a institucí, včetně organizací věnujících se menšinám.

Na pořádané akce upozorňuje knihovna v lokálním, denním a odborném tisku, na webových stránkách nejen svých, ale i zlínského kraje, pomocí e-bulletinu a na nově zřízeném facebookovém profilu knihovny.

Pracovníci knihovny ovládají anglický jazyk a informační servis pro cizince je poskytován také na webových stránkách, jde např. o informace o cizojazyčné literatuře ve fondu knihovny.

Co se týče výpůjček, prezenční výpůjčky může realizovat jakýkoli návštěvník knihovny bez registrace. Absenční výpůjčky jsou podmíněny registrací, bez povinnosti trvalého pobytu v ČR se mohou zaregistrovat všichni občané evropských zemí.

KKFB spolupracuje se Sdružením dětí a mládeže Romů České republiky, s nimiž uspořádala na půdě knihovny řadu výstav. Výstavy zaměřené na romskou národnostní menšinu probíhají s menšími přestávkami již od roku 1999. Zatím proběhly výstavy knih v romštině, výstavy fotografií, dětských výtvarných prací či rukodělných výrobků (vyšívání, vánoční ozdoby, kovářské výrobky, řezbářské práce, romská bižuterie, keramika ad.)(viz příloha č. 9).

4.16 Regionální knihovna Karviná

Regionální knihovna (dále RK, <http://www.rkka.cz/>) v Karviné byla založena roku 1923, a to na základě schůze knihovnických výborů tří národností – Čechů, Poláků a Němců. Jedná se o městskou knihovnu s regionální funkcí působící v euroregionu Těšínského Slezska. Ve městě Karviná žilo k 31. 12. 2010 celkem 5 849 cizinců, přičemž Poláci tvořili nadpoloviční většinu - 3 300 obyvatel.

RK spravuje 14 odborných pracovišť, eviduje kolem 152 000 knihovních jednotek, 300 titulů odebíraných periodik, celkem 8 505 registrovaných čtenářů (z toho 2 240 jsou děti a mládež do 15 let), průměrná roční návštěvnost knihovny je 280 000 návštěvníků (včetně virtuálních), kteří si vypůjčí ročně kolem 430 000 knihovních jednotek [MOLINOVÁ, 2011].

Vzhledem ke své poloze blízko polských hranic soustřeďuje RK své služby převážně na polskou menšinu. Speciálním oddělením RK je oddělení polské literatury, které nabízí více než 16 000 knihovních jednotek, široký výběr krásné literatury pro děti i dospělé v polském jazyce, fond naučné literatury zaměřený převážně na dějiny Polska, polskou literaturu a jazykovědu a 55 titulů periodik v polštině (např. Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita, Polityka, Newsweek, Nie, Przekrój).

Oddělení polské literatury nabízí následující služby:

- prodej polské regionální literatury,
- příjem inzerce do Głosu Ludu,
- výstavy polských a regionálních tvůrců, setkání se zajímavými osobnostmi polského a regionálního kulturního života,
- metodická pomoc v oblasti práce s polskou literaturou,
- meziknihovní výpůjční služba,
- bibliografické a informační služby se zaměřením na politický, hospodářský, společenský a kulturní život Polska,
- spolupráce na společných projektech s kulturními a společenskými institucemi z Polska.

Vliv sousedního Polska je znát i na cizojazyčném vybavení knihovny. Ta má k dispozici registrační formulář, cedulky a nápisy, výpůjční řád, materiály o knihovně i katalog v polském jazyce. Webové stránky jsou pak kromě češtiny a polštiny dostupné také v angličtině a němčině.

Kromě dokumentů v polském jazyce nabízí RK také dokumenty ve slovenštině, angličtině, němčině, ruštině a romštině. Procento cizojazyčných dokumentů je přibližně 18 %.

RK spolupracuje s organizacemi menšin a cizinců a s místními školami, a v knihovně pracuje profesionální personál, který prošel školením pro práci s cizinci a menšinami, aktivně se zajímá o jejich problematiku a ovládá angličtinu, němčinu, polštinu a slovenštinu.

Knihovní řád nestanovuje žádná omezení pro půjčování dokumentů osobám, které nemají trvalý pobyt v ČR, neregistrovaní čtenáři si mohou půjčovat prezenčně zdarma, nezaměstnaní evidovaní na Úřadu práce pak mají zdarma přístup k internetu a prezenčním výpůjčkám periodik.

RK pořádá řadu kulturních a vzdělávacích akcí pro děti i dospělé. Z těch nejaktuálnějších to jsou:

- 5 besed pro mateřské školy (účast celkem 104 dětí) a 20 besed pro základní školy (dále ZŠ) s vyučovacím polským jazykem,
- akce v rámci Cała Polska czyta dzieciom - Celé Česko čte dětem,
- Halina Pasekova czyta dzieciom (herečka Těšínského divadla čte dětem - 40 účastníků),
- Poczytam ci mamu, poczytam ci tato (děti 5. třídy ZŠ s polským jazykem vyučovacím četly svým rodičům a prarodičům z knihy Co tam u Ciumków),
- Noc s Andersenem také pro polské děti připravená ve spolupráci s oddělením polské literatury,
- Kouzlo čínského písma a kaligrafie – ukázkou předvedli studenti z Číny.

RK aktivně přispívá ke společnému soužití Čechů a Poláků v euroregionu Těšínského Slezska. Aktivně se věnuje polské menšině, která v Karvině tvoří

přibližně 8 % obyvatelstva a polština je zde vyučovacím jazykem na vybraných základních školách.

4.17 Městská knihovna v Chebu

Městská knihovna v západočeském Chebu (dále MK Cheb, <http://knih-cheb.cz/>) byla založena roku 1911 a ze všech popisovaných knihoven je zajímavá svým vývojem v poskytování služeb pro cizince a menšiny.

Bohužel, webové stránky knihovny nepůsobí profesionálně a poskytují pouze české jazykové rozhraní. Knihovna neposkytuje ani žádné další materiály či katalog v cizím jazyce. Nenabízí ani informační servis pro cizince.

Z cizojazyčných dokumentů nabízí knihovna beletrii a naučnou literaturu, a to v anglickém a německém jazyce. Cizí jazyky tvoří zhruba 5 % fondu.

Co se spolupráce týče, knihovna je činná ve spolupráci s místními školami, občanskými sdruženími a nevládními organizacemi i s organizacemi menšin a cizinců. Zaměstnanci knihovny se aktivně zajímají o problematiku menšin a domluvíte se zde anglicky a německy.

Cizinci si v knihovně mohou půjčovat dokumenty absenčně. Zaregistrovat se může každý cizí státní příslušník nebo občan bez státní příslušnosti, který má platný cestovní pas nebo průkaz totožnosti.

V Chebu žilo k 31. 12. 2010 celkem 7 635 cizinců, z nichž více než polovinu – 4 458 osob - tvořili příslušníci vietnamské menšiny. Právě z tohoto důvodu zaměřila knihovna po roce 2000 své služby právě na ně. „Knihovna považovala za nejdůležitější oslovit většinové návštěvníky knihovny a prezentovat Vietnamce jinak než jen jako trhovce, ukázat bohatství jejich dějin a kultury, i to, že pracovitost, trpělivost, skromnost i houževnatost jsou vlastnosti, které bychom měli posilovat i sami u sebe“ [Multikulturní centrum Praha, 2005].

Jelikož doba se vyvíjí, knihovna po letech služeb pro vietnamskou komunitu usoudila, že pro vzájemné soužití tamějších obyvatel udělala maximum, a rozhodla se zaměřit pole své působnosti jiným směrem.

Jde o přirozený vývoj, který může nastat ve všech knihovnách, jelikož nejdůležitější je sledovat trendy ve svém okolí a zaměřovat se na aktuální potřebu

národnostních menšin. Aneb slovy zástupkyně ředitelky MK Cheb: „Už necítíme potřebu. Vietnamské děti i studenti patří ve školách k nejlepším, chtějí číst česky (a opravdu čtou - mnohdy mají povinnou četbu opravdu přečtenou, zatímco české děti si na internetu stáhnou obsah a tím skončí). V Chebu se řada žen (i celých rodin) žíví jako chůvy vietnamských dětí ... prostě zdá se nám, že se můžeme zaměřit jiným směrem.“ [MUDROVÁ, 2011].

Knihovna se tedy rozhodla své služby pro tuto početnou menšinu ukončit a v současné době se zaměřuje např. na země, které se snaží o změnu režimu – Sýrie, Egypt či Jemen.

MK Cheb navázala spolupráci s celou řadou odborníků na jednotlivé asijské kultury, kteří jezdí do knihovny přednášet, promítat či vyprávět o svých zážitcích z cest. Jsou jimi např.:

- Ing. Dr. Jiří Hofman ze Západočeské univerzity, který jezdí do knihovny vyprávět a promítat o svých zážitcích z cest po Asii (Čína, Japonsko, Vietnam, Laos ad.),
- Lubica Obuchová, sinoložka, která učí psát čínské znaky či skládat origami děti i dospělé,
- Ivo Vasiljev – koreanista,
- Josef Kolmaš, který osvětlil čínsko-tibetské vztahy,
- manželé Hrdličkovi – výstava s besedou o čínských hračkách,
- Hana Preinhaelterová, indoložka, která naposledy vystoupila s pořadem „Být hinduistickou babičkou“,
- Ing. Jana Chaloupková z Ministerstva zahraničních věcí, která již knihovnu navštívila a v lednu 2012 přijde opět přednášet a promítat, tentokrát o Jemenu.

Součástí většiny akcí je např. rozdávání receptů tamější kuchyně, ukázky národní hudby, čtení úryvků z národní literatury, výstavy či autogramiáda přednášejících. Pro děti jsou připravovány křížovky či soutěžní otázky k dané zemi, mohou se zúčastnit výtvarné soutěže s následným vyhodnocením.

Oblíbenými pořady jsou také např. Večer o bonsajích, Japonské zahrady, Večery s degustací čajů a vyprávěním o Vietnamu (večery trvají až tři hodiny).

Výše zmíněné akce jsou samozřejmě dostupné pro širokou veřejnost. Je zřejmé, že čeští občané mají o cizí kultury zájem a tato témata jsou oblíbeným trávením volného času. Jelikož knihovna myslí i na nejmenší, mají i děti možnost poznávat zábavnou formou cizí kultury a zjistit, jak se žije ve vzdálených zemích.

Knihovna je ukázkovým příkladem navázání spolupráce s celou řadou odborníků, kteří do knihovny pravidelně dojíždí za úhradu cestovních nákladů hromadným prostředkem, a za symbolický honorář.

5 Projekty a programy

Významnou institucí v České republice zabývající se problematikou národnostních menšin, cizinců, migrace a příbuzných témat ve spojitosti právě s knihovnami, je Multikulturní centrum Praha. Na půdě MKC vznikla a vzniká řada projektů, všeobecných doporučení a návodů pro veřejné knihovny, jak přizpůsobit či zavést nové služby zaměřující se na národnostní menšiny a imigranty. Tři nejdůležitější z nich jsou popsány v následujících podkapitolách.

Finance na projekty a programy jsou čerpány z evropských fondů a ze státního rozpočtu ČR. Ministerstvo kultury ČR vypisuje každým rokem výběrová řízení pro programy Veřejné informační služby knihoven a Knihovna 21. století, které jsou popsány ve čtvrté a páté podkapitole.

5.1 Knihovny pro všechny – Evropské strategie pro multikulturní vzdělávání

Projekt „Knihovny pro všechny – Evropské strategie pro multikulturní vzdělávání“ (dále Knihovny pro všechny) je jedním z nejnovějších projektů vzniklých na půdě Multikulturního centra Praha. Jeho realizace probíhala v období od října 2008 do října 2010 za podpory Evropské komise.

Na projektu se podílelo pět knihoven ze čtyř evropských zemí. Jejich cílem je vzájemná mezinárodní spolupráce a především podpora a spolupráce s partnerskými organizacemi v každé dané zemi. Primárně se projekt zaměřuje na přizpůsobení

knihovnických služeb potřebám imigrantů navštěvujících místní knihovnu a rozšíření nabídky jejích služeb o další, které imigrantům pomohou začlenit se do většinové společnosti [MKC, 2005].

Druhotným cílem projektu bylo vzdělávání knihovníků. V roce 2009 proběhl seminář, který knihovníkům představil kromě samotného projektu také migrační situaci v ČR, potřeby cizinců a vybrané knihovny z ČR a ze zahraničí, které nabízejí služby pro cizince a menšiny. Roku 2010 byly uskutečněny další dva semináře s tématem „Komunikace s cizinci v knihovně a sdílení zkušeností z projektu“. Knihovníci si mohli vyzkoušet případové situace v knihovně při komunikaci s cizincem (např. registrace čtenáře, výpůjčky, ztráta knihy).

V rámci projektu vznikla

- příručka s teoretickým návodem, jak vytvořit multikulturní prostředí ve veřejných knihovnách²⁴,
- manuál popisující projekt Knihovny pro všechny, zúčastněné partnerské knihovny a představující „Kontrolní seznam – krok za krokem“ jak postupovat při aplikaci aktivit realizovaných partnerskými knihovnami²⁵,
- internetové stránky v anglickém jazyce <http://www.librariesforall.eu>,
- cyklus seminářů pro knihovníky.

Partnery projektu jsou instituce z České republiky, Rakouska, Německa a Švédska, které mají již mnohaletou zkušenost s prací s imigranty a národnostními menšinami.

Partneři projektu:

- Taskforce Cooperation-Society (Rakousko),

²⁴ česká verze příručky je dostupná na http://aa.ecn.cz/img_upload/c6c4a45f33523777ffa714b9a6fc7868/Guidelines_ESME_CZE_WEB_3.pdf

²⁵ česká verze manuálu je dostupná na http://aa.ecn.cz/img_upload/c6c4a45f33523777ffa714b9a6fc7868/Manual_ESME_CZE_WEB_2.pdf

- Social Architecture Team Three (SAT3) (Rakousko),
- Immigrant Institutet – Institut pro imigranty (Švédsko),
- Stadtbücherei Frankfurt – Městská knihovna ve Frankfurtu nad Mohanem (Německo),
- Multikulturní centrum Praha (Česká republika).

Komunikace mezi jednotlivými institucemi probíhala v angličtině elektronickou poštou, přičemž projektu předcházelo koordinační setkání ve městě Dornbirn (Rakousko).

Partnerskou knihovnu v České republice představuje Městská knihovna v Praze (viz kapitola č. 4.2), která se podílela i na předchozích dvou projektech MKC, které jsou popsány v následujících podkapitolách.

5.2 Knihovna jako brána k integraci cizinců v EU

Realizace projektu „Knihovna jako brána k integraci cizinců v EU“ probíhala v období od května 2005 do listopadu 2006 na půdě Multikulturního centra Praha.

Cílem projektu bylo vytvořit ve veřejných knihovnách prostor pro integraci cizinců, a tento cíl stále přetrvává. Knihovny tak mají možnost poskytnout své prostory jako neformální a neutrální místo pro setkávání, komunikaci, vzdělávání, informování a integraci imigrantů a cizinců ze zemí Evropské unie do většinové společnosti, a dosahují tak nové role – komunitních knihoven.

Na počátku projektu proběhl výzkum ve vybraných knihovnách západních a severovýchodních evropských zemí (Nizozemí, Německo, Dánsko), které mají již své zkušenosti s touto problematikou a staly se tak inspirací a modelem i pro knihovny v České republice.

Na základě provedeného výzkumu vznikla publikace „Knihovna jako brána k integraci cizinců v EU“, vydaná roku 2006 nákladem 1 000 kusů. Ta má sloužit jako obecný strategický materiál, který poskytne veřejným knihovnám návod a souhrn pravidel pro jejich integrační aktivity. Publikace uvádí příklady integrace cizinců v ČR, Nizozemí, Německu, Dánsku a Polsku.

V rámci projektu proběhly na území České republiky a Polska informační semináře, a v návaznosti na ně poté diseminační semináře, které shrnuly průběh a výsledky projektových aktivit. Prezentována na nich byla vzniklá publikace, která představuje hlavní výstup projektu [MKC, 2005].

Projekt byl podpořen dotačním programem Evropské komise EU INTI (European Fund for the Integration of Third-Country Nationals), jehož cílem je podpora integrace občanů třetích zemí v členských zemích EU.

Partnery projektu se staly:

- Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP)(ČR, <http://www.skip.cz>),
- Danish National Library Authority – Dánský národní úřad pro knihovny (Dánsko, <http://www.bibliotekogmedier.dk>),
- Stadt Frankfurt am Main - Stadtbücherei Frankfurt am Main – Město Frankfurt nad Mohanem – Městská knihovna Frankfurt nad Mohanem (Německo, <http://www.stadtbuecherei.frankfurt.de>),
- Villa Decius Association – Sdružení Villa Decius (Polsko, <http://www.villa.org>),
- Gemeentebibliotheek Utrecht – Městská knihovna Utrecht (Nizozemí, <http://www.bibliotheek-utrecht.nl>).

Projekt byl podpořen financemi Ministerstva kultury ČR v konkurzním programu „Integrace cizinců“ a v rámci dotačních programů odboru umění a knihoven a odboru médií a audiovize.

5.3 Rozmanitost do knihoven

Multikulturní centrum zrealizovalo roku 2002 projekt „Rozmanitost do knihoven“ (www.rozmanitost.cz), který byl zároveň v letech 2002 až 2004 součástí kampaně „Spolu proti rasismu“ financované Úřadem vlády ČR. Dále projekt podpořilo Ministerstvo kultury ČR, Česko-německý fond budoucnosti, Velvyslanectví nizozemského království a Evropské společenství.

Cílem projektu bylo vytvořit ve veřejných knihovnách jedinečný prostor pro setkávání rozmanitých kultur.

Během tří ročníků projektu obdrželo 500 veřejných knihoven z celé ČR zdarma následující publikace s multikulturální tematikou:

- FREDERICSON, George M. *Rasismus*. Praha : BBart 2004. 160 s. ISBN: 80-7341-124-5.
- HALUŠKA, Vladislav. *O božím sidorkovi - pal le devleskero sidorkus*. Praha : Signeta 2003. 89 s. ISBN: 80-902608-8-8.
- BEN JELLOUN, Tahar. *Tati, co je to rasismus?* Praha : 2004. 80 s.
- *My a ti druzí : příručka pro multikulturální výchovu a vzdělávání na základní škole*. Praha : Multikulturální centrum, 2004. 83 s. ISBN 80-239-2099-5.
- *Konflikt, koření života : průvodce řešením konfliktů pro učitele středních škol*. Praha : České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů, 1996. 199 s.
- KARPETOVÁ, Barbara; SLÁDKOVÁ, Kateřina. *Nenuda : cestujeme po Evropě*. Praha : Prostor, 1998. 55 s.
- *Výchova k toleranci a proti rasismu* [sborník]. Praha : Portál, 1998.

Díky tomu si mohou čtenáři ve svých knihovnách půjčit knížky, které informují o historii, současnosti, zvycích a tradicích rozličných kultur, etnických skupin a národnostních menšin nebo se věnují aktuálním tématům multikulturální společnosti [MKC, 2005].

V rámci projektu připravili zaměstnanci Multikulturálního centra Praha spolu s veřejnými knihovnami v knihovnách rozličné kulturní pořady. Důraz byl kladen zejména na děti, u nichž je zvlášť důležitá výchova k toleranci v dnešní multikulturální společnosti. Byly pro ně připraveny interkulturní dílny o etnických skupinách a národnostních menšinách žijících v České republice, japonské divadlo kjógenu, romská módní přehlídka či výtvarná a literární soutěž pro děti na téma „Mami, tati, co je to rasismus?“.

Součástí projektu bylo vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků veřejných knihoven. V rámci projektu pro ně byla připravena řada regionálních

školení a mezinárodní konference. Školení se zabývala např. nabídkou služeb českých veřejných knihoven pro menšiny a cizince, multikulturní výchovou v praxi knihoven, akvizicí multikulturní literatury či praktickými tipy na pořádání kulturních akcí o menšinách [RAMEŠOVÁ, 2004].

5.4 Program Veřejné informační služby knihoven

Program Veřejné informační služby knihoven (dále VISK, <http://visk.nkp.cz>) byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 10. 4. 2000 č. 351 o Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání. Základním cílem programu VISK je inovace veřejných informačních služeb knihoven na bázi informačních technologií v následujících oblastech:

- poskytnutí veřejně přístupných míst s kvalifikovanou obsluhou a vybavených informačními technologiemi, které garantují rovné podmínky přístupu k informačním zdrojům a sítím **pro všechny skupiny občanů**,
- podpora celoživotního vzdělávání a **uspokojování kulturních potřeb občanů**,
- zpřístupnění informací z oblasti veřejné správy ve smyslu zákona 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím,
- poskytování informací na podporu cestovního ruchu, podnikání, právního vědomí, nezávislého rozhodování včetně **poskytování speciálních knihovnických a informačních služeb sociálním a národnostním menšinám**,
- zprostředkování informací a dokumentů pro oblast výzkumu a vývoje,
- uchování a zpřístupnění národního kulturního bohatství soustředěného v knihovnických fondech [VISK, 2005].

Splněním těchto cílů naplňuje program VISK cíle stanovené Koncepcí rozvoje knihoven ČR (viz kapitola č. 2.6).

Program VISK se skládá z devíti podprogramů rozdělených podle jednotlivých témat zaměření. Do podprogramů je každým rokem vyhlášováno

výběrové řízení²⁶, na základě kterého získá knihovna dotace pro realizaci stanovených cílů pro následující rok.

Zkvalitňování služeb pro národnostní menšiny a imigranty se věnuje podprogram VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání knihovníků, který ve vzdělávacích centrech ústředních knihoven krajů zajišťuje mimo jiné školení, instruktáže a prezentace služeb knihovny na bázi informačních technologií pro vybrané skupiny občanů, např. pro seniory, ženy z domácnosti, **národnostní a sociální menšiny**, mládež apod. [VISK, 2011].

5.5 **Knihovna 21. století**

Ministerstvo kultury – samostatné oddělení literatury a knihoven v souladu se zákonem č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech vyhlásilo na podzim roku 2011 výběrové dotační řízení Knihovna 21. století (dále K21, http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=02_Knihovna21.htm) pro rok 2012²⁷ v následujících oblastech:

- **podpora práce s národnostními menšinami a integrace cizinců včetně realizace výstav, besed, soutěží a nákupu knihovního fondu pro národnostní menšiny²⁸,**
- podpora všeobecné dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením,
- kulturní, výchovná a vzdělávací činnost - projekty zaměřené na rozvoj čtenářství, celoživotního učení, přednášky, semináře, besedy, soutěže a výstavy, vydávání publikací, **podpora komunitní činnosti knihoven a služeb pro skupiny ohrožené sociálním vyloučením**, akce k významným literárním výročím,

²⁶ Podmínky a žádost pro získání dotace jsou zveřejněny na webu Ministerstva kultury ČR: <http://www.mkcr.cz/cz/literatura-a-knihovny/granty-a-programy/archiv/vyhlasovaci-podminky-programu-visk-2-9-pro-rok-2012-109603/>. Uzávěrka je 10. 1. 2012.

²⁷ s uzávěrkou dne 10. 1. 2012

²⁸ V žádosti o dotaci je třeba uvést, jak velký fond mají knihovny této literatury a počet registrovaných cizinců a příslušníků národnostních menšin. Pokud knihovna nemá s ohledem na zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů k dispozici tyto údaje, uvede odhad a připojí komentář v popisu projektu.

- ochrana knihovního fondu před nepříznivými vlivy prostředí [Česko, 2011].

Cílem K21 je podpora nadstandardní knihovnické, informační a kulturně vzdělávací činnosti knihoven a dostupnosti informací pro občany se zdravotním postižením.

Do výběrového řízení mohou žadatelé poslat až tři návrhy projektů, dotace se poskytuje maximálně do výše 50 % rozpočtových nákladů na celý projekt. Projekty posuzuje odborná komise a o výši dotace rozhoduje ministr kultury ČR²⁹.

6 Spolupráce

Aby knihovny mohly nabízet adekvátní služby pro národnostní menšiny, a také, aby se o těchto službách cílová skupina dozvěděla, je důležitá mimo jiné spolupráce – s institucemi i s jednotlivci.

Tato zásada vyplývá již z Manifestu UNESCO o veřejných knihovnách 1994: „Veřejné knihovny spolupracují s odpovídajícími partnery, např. skupinami uživatelů nebo s odborníky na místní, regionální, národní i mezinárodní úrovni. Veřejná knihovna si na základě potřeb své obce vypracovává jasný plán, ve kterém si definuje účel, priority a služby [IFLA/UNESCO, 2004].

Je samozřejmostí, že knihovna spolupracuje také s dalšími knihovnami v rámci knihovnické sítě, jak vyplývá také ze Směrnice IFLA pro rozvoj: „Jakákoliv velká a dobře vybavená veřejná knihovna nemůže uspokojit všechny potřeby svých uživatelů jen vlastními zdroji. Spolupráce a účast v sítích knihoven a obdobných organizací a zprostředkování přístupu k jiným zdrojům informací umožňuje veřejné knihovně uspokojovat informační potřeby uživatelů z mnohem rozsáhlejších fondů [GILL, 2002].

Tato kapitola představuje vybrané organizace v České republice, se kterými by knihovny měly spolupracovat, rozhodnou-li se zaměřit své služby na národnostní

²⁹ Podmínky a žádost pro získání dotace jsou zveřejněny na webu Ministerstva kultury ČR http://www.mkcr.cz/cz/literatura-a-knihovny/granty-a-programy/oblast_knih/vyhlasovaci-podminky-programu-knihovna-21--stoleti-pro-rok-2012-109597/

menšiny a imigranty³⁰. Nejedná se o sdružení národnostních menšin či imigrantů, ale o nejvýznamnější instituce na jejich podporu a snazší integraci do většinové společnosti. Při výběru byl kladen důraz na organizace, jejichž hlavní náplní je problematika menšin a cizinců v ČR, a na pokrytí více měst či krajů, ačkoli nejvíce organizací působí na území hlavního města.

Dům národnostních menšin (<http://www.dnm-praha.eu/>)

Dům národnostních menšin (dále DNM) je zařízením hlavního města Prahy a byl otevřen roku 2007 v Praze 2. Sídlí zde občanská sdružení bulharské, maďarské, německé, polské, romské, ruské, rusínské, řecké, slovenské, srbské a ukrajinské menšiny.

Jedná se o unikátní projekt, který je jediný svého druhu v České republice. V DNM se koncentrují menšiny na území hlavního města Prahy, DNM pro ně připravuje rozličné kulturní akce, pořádá konference a semináře s multikulturní tematikou a spolupracuje s dalšími organizacemi.

Stejně tak jako knihovny v České republice následují příklady ze zahraničí, kde se knihovny zapojily do multikulturního dění již mnohem dříve, i tento projekt je inspirován menšinovými centry, které v jiných metropolích fungují již mnoho let.

Pro sdružení sídlící v DNM je k dispozici společná místnost archivu. Každá z národnostních menšin má k dispozici posuvné regály, které může využívat jako příruční knihovnu vlastních publikací nebo pro uložení jimi vydávaných časopisů. Tento prostor je sdružením poskytován zdarma [Úřad vlády ČR, 2011].

V minulosti pořádal DNM nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince, pro velký zájem a omezenou kapacitu DNM však byly přesunuty do Městské knihovny v Praze (viz kapitola č. 4.2).

DNM je ideálním místem, se kterým by multikulturní knihovna měla spolupracovat, aby se cílová skupina menšin či imigrantů dozvěděla o jejich službách a zjistila, jaké služby jsou potřeba.

³⁰ Organizací zaměřených na národnostní menšiny a imigranty působí v ČR mnohem více, nejsou však předmětem této diplomové práce.

META, o. s. (<http://www.meta-os.cz>)

Sdružení pro příležitosti mladých migrantů META a její Poradenské a informační centrum pro mladé migranty (PIC) jsou určeny mladým cizincům, kteří chtějí prostřednictvím vzdělání dosáhnout lepšího pracovního uplatnění a tím i snazší integrace do české společnosti [META, 2004].

META nabízí pro své klienty zdarma k zapůjčení knihy, časopisy, slovníky a jiné studijní materiály ze své vlastní knihovny. Pro přístup do knihovny je nutno kontaktovat přiděleného sociálního pracovníka. K dispozici je také studovna a počítač s internetem (rovněž po kontaktování pracovníka, po domluvě je možná i asistence dobrovolníka pro práci s počítačem).

Jelikož sdružení META je zaměřeno především na vzdělávání mladých cizinců, spolupráce s knihovnou je zde více než vhodná. To deklaruje i sekce „Užitečné informace a odkazy“, kde jsou zveřejněny např. internetové stránky Městské knihovny v Praze a Multikulturního centra Praha.

Sdružení pro integraci a migraci (<http://www.uprchlici.cz>)

Původní název tohoto sdružení byl Poradna pro uprchlíky, po jejím sloučení s Centrem pro otázky migrace však došlo ke změně názvu, a to na Sdružení pro integraci a migraci (dále SIMI). Důvodem pro změnu názvu bylo zdůraznění rozšíření cílů a aktivit organizace do budoucna. Jedná se o neziskovou organizaci, která poskytuje právní a sociální poradenství cizincům žijícím v České republice. Dílčí aktivitou je také působení na širokou veřejnost s cílem rozvíjet toleranci a potírat xenofobii a rasismus [Sdružení pro integraci a imigraci, 2010].

Mezi partnery sdružení patří mimo jiné také Multikulturní centrum Praha, na jehož stránky sdružení rovněž odkazuje.

Z nabídky projektů realizovaných sdružením stojí za zmínku projekt „Pomocná ruka 3“³¹, který poskytuje individuální právní a sociální poradenství, psychosociální pomoc a asistenci cizincům při styku s úřady a jinými veřejnými

³¹ Projekt je realizován od 1. 1. 2011 – 30. 6. 2012 za přispění Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí

institucemi a při dalších situacích souvisejících s jejich integrací do české společnosti. V této aktivitě by se výrazně mohly zapojovat také knihovny.

Centrum pro integraci cizinců, o. s. (<http://www.cicpraha.org>)

Centrum pro integraci cizinců (dále CIC) je občanské sdružení, které vzniklo roku 2003 v Praze. V současné době působí na celém území Čech a v kraji Vysočina. Cíle sdružení vystihuje jejich motto „Pomáháme imigrantům stát se našimi spoluobčany“.

CIC realizuje kurzy češtiny pro cizince (aktuálně od října 2011 do května 2013), poskytuje sociální poradenství, asistenci cizincům ze třetích zemí a podporuje je v získání zaměstnání.

CIC spolupracuje s dalšími sdruženími a organizacemi, které se věnují příbuznému tématu a je podporováno Ministerstvem vnitra ČR a Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

International Organization for Migration (IOM) / Mezinárodní organizace pro migraci) (<http://www.iom.cz/>)

IOM je mezivládní organizace s hlavním sídlem v Ženevě, která byla založena roku 1951 a v současnosti má 122 členských států. V ČR působí od roku 1998 a sídlí v Praze 7.

Hlavními cíli IOM jsou:

- dobrovolné návraty a reintegrace – umožnit stovkám lidí ročně vrátit se do své země,
- migrace a rozvoj – využít rozvojový potenciál migrace ku prospěchu jednotlivců i společnosti,
- pracovní migrace – nastavit systém pracovní migrace tak, aby byla prospěšná jak cizincům, tak české společnosti i zemi původu,
- prevence a potírání obchodu s lidmi – jelikož tento problém se týká i České republiky, iniciovala IOM informační kampaň na téma potenciální oběti obchodování za účelem nucené prostituce,

- budování kapacit v migračním managementu – IOM realizuje projekty na podporu komunitního a ekonomického rozvoje a na podporu sociálně slabých skupin obyvatel ohrožených nezaměstnaností či migrací. Tyto projekty jsou financovány Ministerstvem vnitra ČR, odboru azylové a migrační politiky, již od roku 2001,
- integrace cizinců v České republice – IOM spravuje webové stránky Doma v České republice (www.domavcr.cz) určené cizincům žijícím v ČR.

Mezi partnery IOM patří mimo jiné Multikulturní centrum Praha, Člověk v tísni či Sdružení pro integraci a migraci.

Poradna pro integraci <http://p-p-i.cz/>

Poradna pro integraci (dále PPI) je nevládní nezisková organizace, která poskytuje sociální a právní poradenství pro cizince, kurzy češtiny a různé kulturní a vzdělávací akce. Mottem PPI je „Pomáhat-Podporovat-Integrovat“. PPI sídlí v Praze a v Ústí nad Labem, poradenství poskytuje také v Litoměřicích a v Teplicích.

PPI organizuje řadu projektů za podpory krajů a ministerstev ČR, jedním z nich je např. „Centrum na podporu integrace cizinců v Ústeckém kraji“ - obsahuje bezplatné služby, které mají pomoci cizincům se začleněním do všech oblastí běžného života a s posílením jejich postavení v ČR. Zároveň usiluje o zachování jejich původní kulturní a historické identity, představování kultur a rozvoj multikulturality české společnosti.

Dalšími projekty jsou např. „Vzdělávání dětí cizinců v Ústeckém kraji“, „Otevřete dveře azylantům III.“, „Základní kroky integrace cizinců“ či „Jiná rodina? - Integrace rodin cizinců s dětmi do společnosti“.

Centra na podporu integrace cizinců (CPIC) <http://www.integracnicentra.cz>

Tato centra jsou provozována Správou uprchlických zařízení MVČR a jsou spolufinancována z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí. Centra jsou provozována v osmi krajích ČR – Moravskoslezském, Pardubickém, Plzeňském, Zlínském (od roku 2009) a Karlovarském, Libereckém, Jihočeském a Olomouckém (od roku 2010).

CPIC zaměřuje své aktivity na podporu integrace cizinců ze třetích zemí (viz kapitola č. 4.10 – literární soutěž v JVK) v oblasti sociální, právní a jazykové. Jednotlivá centra spolupracují zejména s příslušnými obecními a krajskými úřady, s policií, úřady práce a dalšími subjekty, mezi které by měly spadat také knihovny.

CPIC poskytují poradenskou a informační činnost, tlumočnické služby, kurzy českého jazyka, právní a sociální poradenství či kurzy základní počítačové gramotnosti.

Součástí CPIC je také knihovna, která nabízí noviny a knihy v anglickém, francouzském, ruském, ukrajinském a vietnamském jazyce.

7 Průzkum

Hlavním cílem provedeného průzkumu bylo zmapovat situaci v poskytování služeb pro národnostní menšiny a imigranty na poli veřejných knihoven v České republice, včetně dostupnosti knihoven v oblasti cizojazyčného vybavení jak co se týče knihovního fondu, tak jazykového vybavení personálu a cizojazyčných materiálů o knihovně a v knihovně samotné.

Vedlejšími cíli bylo zjistit míru spolupráce veřejných knihoven s různými organizacemi a institucemi, zájem zaměstnanců o multikulturní problematiku a omezení pro cizince při registraci do knihovny a následných výpůjček.

Okruhy otázek lze rozdělit do následujících sekcí:

- Cizojazyčné vybavení knihovny
- Akce/besedy/výstavy se zaměřením na národnostní menšiny/imigranty
- Cizojazyčný fond knihovny
- Informační servis pro cizince
- Spolupráce
- Zaměstnanci
- Registrace cizinců

Průzkum vychází z následujících hypotéz³², které měl následně potvrdit či vyvrátit:

1. 80 % zkoumaných knihoven nabízí své webové stránky alespoň v jednom cizím jazyce
2. 30 % zkoumaných knihoven nabízí alespoň jednu službu/aktivitu pro národnostní menšiny či imigranty
3. 100 % zkoumaných knihoven obsahuje cizojazyčný fond
4. 50 % zkoumaných knihoven poskytuje informační servis pro cizince
5. 90 % zkoumaných knihoven spolupracuje s dalšími organizacemi
6. 90 % zaměstnanců zkoumaných knihoven ovládá alespoň jeden cizí jazyk
7. Cizinci se mohou zaregistrovat do 100 % zkoumaných knihoven

Při sestavování dotazníku byly brány v potaz základní úkoly a principy Manifestu UNESCO o multikulturní knihovně (viz kapitola č. 2.4), kterými jsou:

1. sloužit všem členům komunity, bez diskriminace založené na kulturním a jazykovém dědictví,
2. poskytovat informace v příslušných jazycích a písmech,
3. poskytovat přístup k široké škále materiálů a služeb odrážejících existenci všech komunit a jejich potřeb,
4. zaměstnávat personál, který reflektuje různorodost komunity, a který je vyškolen pro práci s různými komunitami [UNESCO, 2008].

7.1 Metodika průzkumu

Průzkum na téma „Služby a programy veřejných knihoven v České republice zaměřené na imigranty a národnostní menšiny“ probíhal od září do listopadu 2011.

³² Hypotéza je podmíněný výrok o vztahu mezi dvěma nebo více proměnnými [JEŘÁBEK, 1992].

Průzkum byl založen na dotazníkovém šetření. Respondenti byli požádáni o spolupráci prostřednictvím e-mailu zasláného do odborné konference Knihovna a následně směřovaného na konkrétní vytipované knihovny. Z důvodu systematického zmapování celé České republiky byly osloveny všechny krajské knihovny v ČR a dále vybrané knihovny měst s vysokou koncentrací národnostních menšin a imigrantů (dle údajů Českého statistického úřadu).

Dotazník byl vytvořen v programu Microsoft Word pomocí nástroje pro zobrazení formuláře. K jeho vyhodnocení pak bylo použito programu Microsoft Excel.

7.2 Struktura dotazníku

Dotazník byl sestaven tak, aby pokryl všechny služby, které by veřejné knihovny mohly nebo měly poskytovat pro vybranou cílovou skupinu.

Dotazník (viz příloha č. 10) tvoří osm otázek. Šest otázek je zaškrtačích s možností vlastního doplnění či vyjádření, jedna je pouze zaškrtačací a jedna poskytuje prostor pro vlastní vyjádření.

7.3 Příprava průzkumu

Pro dotazníkové šetření byly vybrány knihovny dle následujících kritérií:

- a) krajské knihovny v ČR,
- b) knihovny měst s vyšším počtem národnostních menšin a imigrantů³³,
- c) ostatní knihovny, které dobrovolně odpověděly na dotazník zasláný do konference Knihovna.

Ze čtrnácti krajských knihoven v ČR se podařilo získat zpětnou vazbu od všech, čímž je zaručeno stoprocentní zmapování situace v celé České republice a celistvě jednoho typu knihoven.

³³ dle údajů z ČSÚ

Dále byl dotazník zaslán do vytipovaných městských knihoven měst s vysokou koncentrací národnostních menšin a imigrantů. Ze sedmi oslovených knihoven byla získána data pouze ze dvou z nich.

Dotazník byl cíleně zaslán také do odborné knihovnické konference Knihovna, která je určena všem pracovníkům knihoven a informačních institucí. Důvodem bylo oslovení co nejširší škály knihoven. Průzkumu se tak mohly zúčastnit i knihovny, které by za běžných okolností osloveny nebyly. Vedlejším cílem bylo upozornit knihovníky a informační pracovníky na možnost poskytování knihovnických služeb pro národnostní menšiny. Řada institucí si tak mohla uvědomit, že např. zcela postrádají cizojazyčné materiály, které by rozšířily nabídku jejich služeb i pro další skupinu obyvatel.

Součástí e-mailu byl průvodní dopis, který obsahoval základní informace o diplomové práci, prosbu o vyplnění přiloženého dotazníku a termín, do kterého je třeba vyplněný dotazník vrátit tazateli. Připojena byla nabídka zaslání hotové diplomové práce.

Před vypracováním průzkumu bylo zjišťováno, zda již nějaké průzkumy zaměřené na služby knihoven pro národnostní menšiny a cizince proběhly. V minulosti doposud proběhl jeden obsáhlý průzkum v roce 2004, který zjišťoval přístup českých veřejných knihoven k multikulturní problematice. Dotazníkové šetření zpracovalo Multikulturní centrum Praha ve spolupráci s organizací Partners Czech v rámci projektu Rozmanitost do knihoven (viz kapitola 5.3). Dotazník byl zaslán do 500 veřejných knihoven v ČR, návratnost byla 20 % (odpovědělo 100 knihoven).

Dotazník obsahoval 16 otázek zaměřených na cizojazyčné vybavení a fond knihoven, kulturní a vzdělávací pořady pro a o národnostních menšinách, dále zjišťoval akviziční politiku knihoven – kde získávají tituly pro nebo o menšinách, zda v knihovně pracuje knihovník zajímající se multikulturalitu či jaký přínos plynul knihovnám z projektu Rozmanitost do knihoven.

Výsledky průzkumu ukázaly, že práce s materiály o národnostních menšinách, tematické pořady nebo přímá spolupráce s menšinami není v knihovnách zatím zcela běžná. Knihovny nejsou dostatečně vybaveny vhodnými materiály a spolupráce s místními organizacemi menšin je výjimkou. Na druhou stranu výsledky

výzkumu odhalují, že některé knihovny zaujaly k uvedeným tématům velmi aktivní a činorodý přístup a organizují pořady o jiných kulturách, nakupují literaturu pro menšiny a budují vícejazyčné internetové prezentace knihovny [RICHTEROVÁ, 2005].

7.4 Výsledky průzkumu

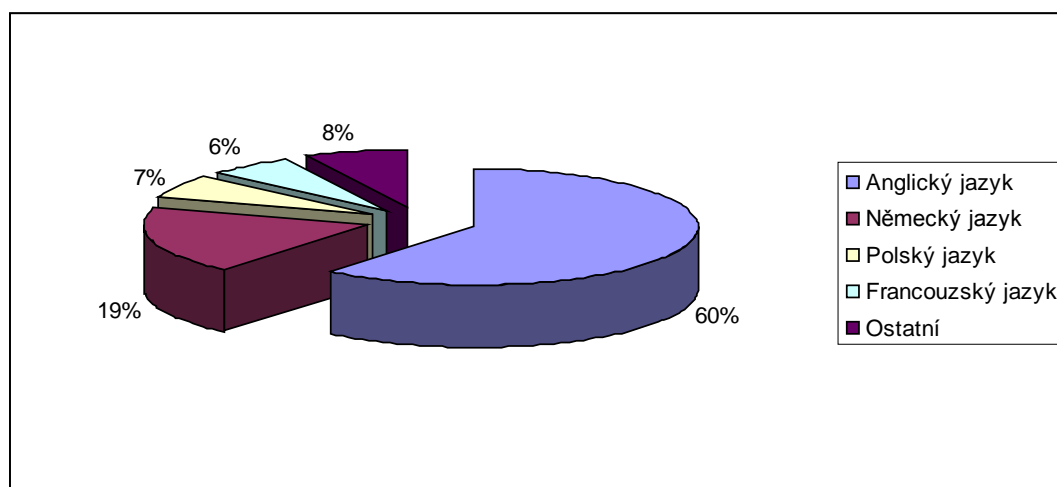
Otázka č. 1: Cizojazyčná vybavenost knihovny

Cílem otázky bylo zjistit, zda se návštěvníci knihovny, kteří nerozumí česky, mohou orientovat v knihovně díky popiskům v cizím jazyce, přečíst si výpůjční řád či registrační formulář, dozvědět se něco o knihovně, vyhledávat v katalogu či přepnout webové stránky do cizího jazyka. Konkrétně byla dotazována dostupnost následujících aspektů v jiném než českém jazyce:

Cizojazyčný dokument	Počet knihoven (z celkových 32 knihoven)
Registrační formulář	10
Cedulky a nápisy	7
Výpůjční řád	8
Materiály o knihovně	18
Katalog	16
Webové stránky	24

Podíl jazyků výše uvedených dokumentů je znázorněn výšečovým grafem (viz graf č. 1).

Graf č. 1 – Zastoupení jazyků v cizojazyčném vybavení zkoumaných knihoven

Z první otázky vyplývá, že nejvíce knihovny nabízejí v cizím jazyce své webové stránky (75 %). Oproti tomu nejméně jsou k dispozici cizojazyčné cedulky a nápisy v knihovnách (21,8 %). Ve dvou zkoumaných knihovnách je k dispozici všech 6 zkoumaných cizojazyčných artiklů.

Nejčastějším jazykem je angličtina (60 %), následována němčinou (19 %). Ve vybraných knihovnách jsou k dispozici také webové stránky v menšinových jazycích, např. ve vietnamském či španělském jazyce (JVK v Českých Budějovicích) či materiály o knihovně v čínštině, ukrajinštině a mongolštině (MKP).

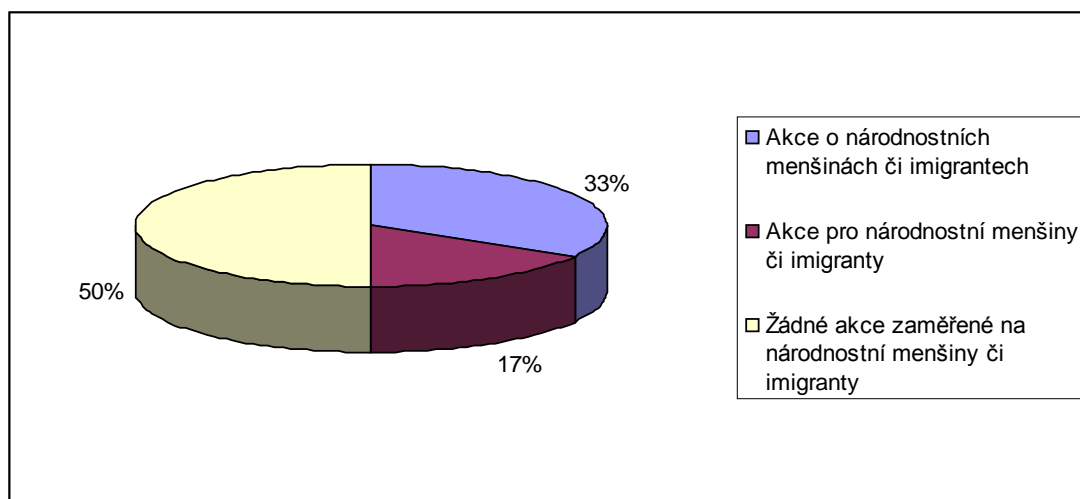
Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 80 % zkoumaných knihoven nabízí své webové stránky alespoň v jednom cizím jazyce – se sice nepotvrdila, avšak výsledek 75 % považují v současné době za pozitivní.

Otázka č. 2: Akce (besedy, výstavy, kurzy atp.) o národnostních menšinách a pro národnostní menšiny

Cílem druhé otázky bylo zmapovat, které knihovny zaměřují své akce pro skupiny národnostních menšin či imigrantů, o jaký druh akcí se jedná, popř. konkrétní název akce. Pro účely detailnějšího popsání těchto služeb byly knihovny následně osloveny prostřednictvím e-mailové komunikace.

Poměr knihoven, které nabízejí akce pro národnostní menšiny a imigranty, o národnostních menšinách či imigrantech, popř. se na tuto skupinu vůbec nezaměřují, je znázorněn v grafu č. 2.

Graf č. 2 – Podíl akcí pro/o národnostních menšinách a imigrantech ve zkoumaných knihovnách

Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 30 % zkoumaných knihoven nabízí alespoň jednu službu/aktivitu zacílenou na národnostní menšiny či imigranty – se potvrdila pouze částečně. Služby přímo **pro** národnostní menšiny či imigranty nabízí pouze 17 % zkoumaných knihoven. Pořady **o** menšinách a imigrantech však nabízí 33 % knihoven, což považuji za pozitivní výsledek. Díky těmto aktivitám může česká společnost poznávat kultury jiných národností a předchází se tak možným konfliktům, které vznikají z nevědomosti a strachu z neznámého.

Otázka č. 3: Cizojazyčný fond

Otázka měla za úkol zjistit, zda mají zkoumané knihovny k dispozici cizojazyčný fond, jaký typ dokumentů je nejvíce zastoupen, v jakých jazycích, a jaké procento z celkového fondu činí cizojazyčná literatura.

Cizojazyčný fond má k dispozici 30 z dotázaných 32 knihoven. Podíl cizojazyčné literatury je v průměru 18,47 % (z 32 zúčastněných knihoven nedokázalo blíže specifikovat podíl cizojazyčného fondu 8 knihoven). Zastoupena je

nejvíce cizojazyčná naučná literatura, následována beletrií, časopisy a audiovizuálními dokumenty (CD/DVD).

Z jazyků je v cizojazyčných fondech nejvíce zastoupena angličtina, a to podílem 89 %, následována němčinou s 53,5 %, menším podílem ruštiny (24,9 %) a francouzštiny (21,4 %). V menších procentech je zastoupena také slovenština, polština, romština, španělština, řečtina a ukrajinština.

Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 100 % zkoumaných knihoven obsahuje cizojazyčný fond – se sice nepotvrdila, jelikož cizojazyčný fond poskytuje 93,75 % knihoven, což však považuji za uspokojivý výsledek.

Otázka č. 4: Informační servis pro cizince

Informační servis pro cizince poskytuje 19 z 32 dotazovaných knihoven (59,3 %). Jedná se zejména o informace o službách knihovny, zodpovídání všeobecných dotazů o knihovně, pomoc s orientací v knihovně.

Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 50 % zkoumaných knihoven poskytuje informační servis pro cizince – se potvrdila, jelikož informační servis poskytuje 59,3 % knihoven.

Otázka č. 5: Spolupráce

Pouze 6 z dotazovaných 32 knihoven nespolupracuje s dalšími organizacemi či institucemi. Což znamená, že 81,25 % knihoven je činných ve spolupráci, z toho řada knihoven také ve spolupráci s organizacemi zaměřenými na menšiny a imigranty.

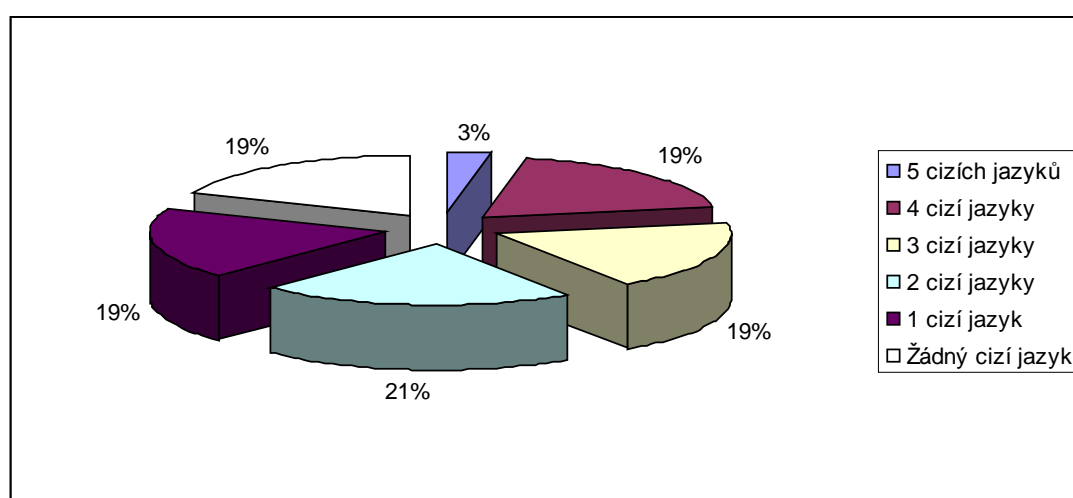
Obecně knihovny nejvíce spolupracují s místní školou a s dalšími knihovnami.

Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 90 % zkoumaných knihoven spolupracuje s dalšími organizacemi – se nepotvrdila, jelikož ve spolupráci je činných 81,25 % knihoven.

Otázka č. 6: Zaměstnanci zaměřeni na menšiny či cizince

Z výzkumu vyplynulo, že zaměstnanci ve 26 zkoumaných knihovnách (81,25 %) ovládají alespoň jeden cizí jazyk. V převážné většině je to angličtina, následována němčinou, ruštinou, polštinou a francouzštinou. Jednotlivě se vyskytují také slovenština, makedonština, bulharština a lužická srbština. V šesti knihovnách pak zaměstnanci ovládají 1 cizí jazyk, v sedmi knihovnách 2 cizí jazyky, v šesti knihovnách 3 cizí jazyky, ve stejném počtu 4 jazyky, a v jedné dokonce 5 cizích jazyků (viz graf č. 3).

Graf č. 3: Cizojazyčná vybavenost zaměstnanců zkoumaných knihoven

Ve třech dotazovaných knihovnách (9,37 %) pracuje zaměstnanec, který je z řad etnické menšiny, v pěti knihovnách (15,62 %) zaměstnanec, který prošel školením pro práci s menšinami a v sedmi knihovnách (23,33 %) zaměstnanec zajímající se o problematiku menšin a cizinců.

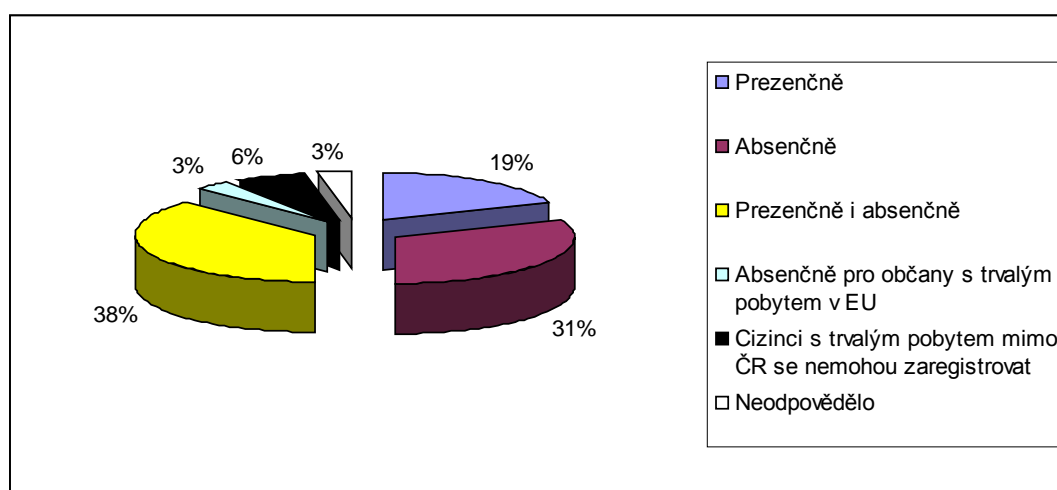
Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – 90 % zaměstnanců zkoumaných knihoven ovládá alespoň jeden cizí jazyk – se nepotvrdila, jelikož cizí jazyk ovládá 81,25 % zaměstnanců.

Otázka č. 7: Registrace cizinců s trvalým pobytem mimo ČR

Z 32 dotazovaných knihoven zodpovědělo tuto otázku 31 z nich, přičemž 29 (93,54 %) odpovědělo kladně. Ve zbylých dvou případech se cizinci s trvalým pobytem mimo ČR nemohou zaregistrovat, a tudíž nemají možnost půjčování knihovních jednotek.

Graf č. 4 znázorňuje podíl cizinců, kteří se ve zkoumaných knihovnách mohou zaregistrovat, a jakou formou si mohou půjčovat dokumenty. Převládá půjčování absenční i prezenční s podílem 38 %, následuje půjčování absenční (31 %) a prezenční (19 %). V jedné knihovně si dokumenty mohou půjčovat pouze cizinci s trvalým pobytem v Evropské unii.

Graf č. 4: Možnosti půjčování dokumentů pro cizince ve zkoumaných knihovnách

Hypotéza stanovená na počátku průzkumu – Cizinci se mohou zaregistrovat do 100 % zkoumaných knihoven – se nepotvrdila, jelikož registrace je možná pouze u 93,54 % knihoven.

Otázka č. 8: Vlastní komentáře

Možnosti vyjádřit svůj vlastní komentář využilo 9 knihoven z dotazovaných 32. Zajímavá byla např. zpětná vazba z Městské knihovny Olomouc: „Olomouc není městem, které bojuje s národnostními menšinami. Máme tu širokou romskou populaci, ta však využívá pouze služeb internetu, vietnamská populace má zájem o českou literaturu.“

Velice zajímavý je obsáhlejší komentář Městské knihovny Turnov, ze kterého vyplývá zájem i menších knihoven o problematiku menšin a cizinců: „Turnov je městem bez výrazné národnostní menšiny dokonce i romské. Asi nejvíce jsou zastoupeni Vietnamci, knihovnu navštěvují zejména děti, hovoří a čtou česky. Učinili jsme jednou pokus o nákup literatury menšinové, efektivita je diskutabilní.“

V knihovně nás je velmi málo a nikdo prostě nemá čas při zajišťování běžných služeb a repertoáru, aby řešil problematiku případných služeb národnostním menšinám, ovšem s ohledem na jejich nevelké zastoupení. Pokud na to budeme mít prostředky, jistě bychom se nevyhýbali ani rozvoji služeb na tomto poli, ovšem i zde je efektivita sporná, činili bychom tak pro velmi malý počet příslušníků národnostních menšin, chybí průzkum i koncepce v této oblasti v našem městě. Jediné, co plánujeme je vícejazyčné označení, cedulky, web a katalog (aj³⁴, nj³⁵, případně v polštině), pokud na to získáme prostředky např. z dotací EU – přeshraniční spolupráce. Zároveň snad budou díky projektu zaměstnaneckých svazů všichni pracovníci knihovny proškolení v základech aj, aby byli schopni na rozumné úrovni poskytnout základní informace jak o knihovně, veřejném internetu, tak odkazech na turistické a další informace z regionu cizincům“.

8 Situace v zahraničí

Česká republika jakožto postkomunistická země nemá prozatím s cizinci takové zkušenosti jako jiné, především západní a severské země. Mezi státy s největším podílem imigrantů se řadí Švédsko, Kanada, Spojené státy americké (USA), Velká Británie či Německo. To se projevuje i na nabídce služeb, které nabízejí tamější veřejné knihovny a organizace.

Na nepoměr v poskytování knihovnických služeb u nás a ve světě poukazuje také Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2004-2010: „současný stav podpory knihovní infrastruktury v České republice nesnese srovnání s rozvinutými demokratiemi (skandinávské země, Velká Británie, apod.)“ [Česko, 2004].

Každá knihovna by před zavedením vlastních služeb měla udělat průzkum, do kterého budou zahrnuty i příklady ze zahraničí. Má tak možnost inspirovat se již osvědčenými metodami a vyvarovat se chybám, kterých by se mohla dopustit.

³⁴ anglický jazyk

³⁵ německý jazyk

8.1 Švédsko

Švédsko je počtem obyvatel blízké České republice – k 21. srpnu 2011 mělo 9 464 486 obyvatel, z čehož cizí státní příslušníci činili 6,7 % [SCB, c2008]. Švédská migrační politika je velmi vstřícná a poskytnout azyl uprchlíkům považuje za důležitou součást naplňování lidských práv. O migrační politiku se stará Švédská rada pro migraci (The Swedish Migration Board).

Švédsko eviduje pět národnostních menšin:

1. Laponci (původní obyvatelé Švédska),
2. Finové,
3. Obyvatelé Tornského údolí (anglicky Tornedalians)³⁶,
4. Romové,
5. Židé [Ministry of Employment, 2011].

Těchto pět skupin má ve Švédsku své historické kořeny a v zájmu švédské vlády je je chránit, podporovat je v podílení se na veřejných rozhodnutích a rozvíjet jejich národní jazyky a kulturu.

Všech pět jazyků uznaných národnostních menšin – laponština, finština, meänkieli, romština a jidiš - je od roku 1999 uznáno za oficiální menšinové jazyky a jejich příslušníci se jimi mohou domluvit na městských úřadech v daných oblastech či dát své děti do školky, jejíž výuka je částečně nebo zcela zaměřena na daný menšinový jazyk.³⁷

Kromě výše zmíněných národnostních menšin historicky spjatých s historií Švédska, je tato země známá přílivem imigrantů z různých zemí světa. Pětí nejpočetnějšími skupinami imigrantů ve Švédsku podle nejaktuálnějších statistik z 18. února 2011 jsou:

1. Somálci (6 819 osob)

³⁶ Jedná se o původní obyvatele Finska, kteří osídlili sever Švédska již na počátku 14. století. Jako národnostní menšina byli uznáni roku 1999. Jejich jazykem je meänkieli, neboli tornská/tornedalská finština, kterou mluví přibližně 75 000 obyvatel Švédska.

³⁷ Komplettní výčet práv národnostních menšin na užívání a rozvoj svého jazyka je stanoven v Evropské chartě regionálních či menšinových jazyků, kterou Švédsko podepsalo roku 2000.

2. Iráčané (4 534 osob)
3. Poláci (4 414 osob)
4. Dánové (3 437 osob)
5. Číňané (3 186 osob) [SCB, c2008]

Politika nakloněná imigraci se projevuje také na službách poskytovaných národnostním menšinám a imigrantům švédskými knihovnami.

Jak bylo zmíněno již v kapitole 5.1, Institut pro imigranty ve městě Borås se zapojil do projektu Knihovny pro všechny – Evropské strategie v multikulturním vzdělávání. Jelikož se jedná o unikátní instituci, její aktivity jsou popsány níže.

Institut pro imigranty (švédsky Immigrant-institutet, www.immi.se) byl založen v lednu roku 1973 ve Stockholmu a 2 roky poté byl přestěhován do Boråsu. Představuje Národní výzkumné a dokumentační centrum pro imigranty a uprchlíky ve Švédsku. K tomuto účelu je od počátku budována knihovna, která obsahuje velké množství literatury zabývající se problematikou imigrantů a imigrace se zaměřením na Švédsko. Knihovní fond obsahuje:

- přes 12 000 monografií o migraci,
- přes 1 000 časopisů vydávaných organizacemi imigrantů ve Švédsku nebo zabývajících se imigranty (švédské i mezinárodní),
- přes 4 000 zpráv a esejí z univerzit a úřadů,
- přes 1 000 děl od více než 400 autorů, kteří působí mimo Švédsko.

Knihovna je od roku 1990 zapojena do knihovního systému LIBRIS (Library Information System), který představuje národní bibliografickou databázi pro univerzity a specializované knihovny ve Švédsku. To umožňuje vyhledatelnost dokumentů online či meziknihovní výpůjční služby pro participující knihovny.

Všechny knihovní jednotky jsou k dispozici pouze prezenčně. Otevírací doba institutu je každý všední den od 10 do 17 hodin.

Kromě knihovny spravuje Institut pro imigranty také archiv. Jeho součástí jsou:

- práce imigrantů-umělců (např. multimediální klipy, biografie, dopisy, rukopisy),
- materiály organizací imigrantů (např. protokoly, předpisy, plakáty).

Dále je součástí Institutu muzeum, které nabízí výstavy např. o menšině Valonů³⁸ ve Švédsku či o historii imigrantů v Boråsu.

Institut provozuje také vlastní vydavatelství s názvem „Invandrarförlaget“, které vydalo již více než sto knih v různých jazycích³⁹. Kromě toho institut distribuuje další knihy zabývající se problematikou migrace, imigrantů a asimilace či např. poezií autorů-imigrantů.

Další aktivitou institutu jsou internetové stránky, které poskytují informace o imigraci ve Švédsku, vzdělávání, rasismu a dalších příbuzných tématech. Zájemci zde naleznou např. informace o sdruženích cizinců působících ve Švédsku. Webové stránky jsou kromě švédštiny dostupné v anglickém a španělském jazyce, částečně také v německém a italském jazyce.

Organizací sdružujících imigranty či věnující se imigrantům je na území Švédska přibližně 2 000, ať již na lokální či národní úrovni. Institut pro imigranty udržuje kontakty s více než 1 200 z nich. Tři z nich mají v sídle institutu svůj sekretariát.

Zajímavostí jsou ocenění, která Institut uděluje imigrantům či uprchlíkům, kteří se nějakým způsobem zasloužili na poli imigrace. Důvodem těchto ocenění je povzbuzení snahy o kvalitnější kulturní život švédských imigrantů.

Institut se nachází v třípatrové budově o rozloze 1 600 m² a kromě výše zmíněných sekcí nabízí také vzdělávací místnost s kapacitou 150 osob, konferenční místnosti a kavárnu pro veřejnost. Slouží tak také jako vzdělávací a školicí středisko

³⁸ francouzsky mluvící menšina žijící v Belgii ve Valonském regionu

³⁹ česky, anglicky, finsky, francouzsky, německy, maďarsky, kurdsy, polsky, portugalsky, rumunsky, rusky, srbo-chorvatsky, španělsky, švédsky, turecky, urdu

a místo pro setkávání. Horní patro je vyhraněno vědcům a badatelům, kteří mají možnost zkoumat i přes noc.

9 Zhodnocení

Odpověď na otázku stanovenou v úvodu diplomové práce, zda zkoumané knihovny poskytují rovný přístup k informacím všem osobám bez rozdílu, je kladná pouze z části. Jedním z důvodů pro spornou odpověď je: pouze 93 % zkoumaných knihoven umožňuje registraci cizincům, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, 3 % knihoven pak omezují registraci pouze na občany Evropské unie. Co se týče krajských knihoven, registrace pro cizince je umožněna ve všech čtrnácti případech.

Velký nedostatek je zřejmý v cizojazyčném vybavení knihoven. Webové stránky v jiném než českém jazyce poskytuje 75 % knihoven (z krajských knihoven dvě nemají webové stránky v cizojazyčném rozhraní⁴⁰). Registrační formulář v cizím jazyce poskytuje pouze 31,25 % zkoumaných knihoven. Kritickým bodem jsou cedulky a nápisy v knihovně a výpůjční řád v cizím jazyce. Popisky poskytuje pouze 21,87 % knihoven a výpůjční řád 25 % knihoven. Materiály o knihovně pak nabízí 56,25 % knihoven a katalog 50 % knihoven. Všech šest zkoumaných artiklů poskytují dvě zkoumané knihovny, pět ze šesti artiklů poskytuje pět zkoumaných knihoven. V tomto bodě – cizojazyčné materiály v knihovnách – vidím největší výzvu do budoucna, jelikož se jedná o nenákladnou (alespoň základní výroba popisek) a především dlouhodobou investici, která nejen usnadní přístup celé kategorii uživatelů, ale také zvýší profesionalitu knihovny.

Nabídku akcí, výstav, besed, kurzů a jiných aktivit pro nebo o národnostních menšinách praktikuje 50 % zkoumaných knihoven, což vzhledem k finančním, personálním, prostorovým a časovým nárokům hodnotím v současné době jako uspokojující výsledek. Pořádání těchto akcí vyžaduje aktivní přístup ke sledované tématice, navazování kontaktů a patřičnou propagaci. Jako dobrý příklad v tomto bodě uvádím Městskou knihovnu v Chebu, která nejen reaguje na aktuální potřebu

⁴⁰ Krajská knihovna v Pardubicích a Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem

občanů v jejím okolí, ale také aktivně navazuje kontakty s odborníky na dané téma, kteří v knihovně přednášejí za symbolický honorář.

Podíl cizojazyčné literatury s průměrem 18,47 % hodnotím jako pozitivní. Součástí řady knihoven je např. anglická, německá, rakouská, či polská knihovna, zejména v pohraničních oblastech. Mnoho knihoven spolupracuje s Goethe Institutem či s British Council.

Činných ve spolupráci s dalšími organizacemi a institucemi je 81,25 % zkoumaných knihoven, což hodnotím jako výsledek, který by se měl do budoucna určitě zlepšit. Potřeba spolupráce je stanovena např. v Manifestu UNESCO o veřejných knihovnách a dalších legislativních doporučeních, rozšiřuje obzory každé knihovny a jejích zaměstnanců, včetně knihovního fondu.

Informační servis pro cizince nabízí 59,30 % knihoven. V tomto bodě vidím velkou perspektivu zlepšení. Jelikož cizojazyčná vybavenost zaměstnanců zkoumaných knihoven je kladná v 81,25 %, poskytování informací pro cílovou skupinu cizinců by v budoucnu mohlo být alespoň na této a vyšší úrovni. Zájem zaměstnanců o problematiku národnostních menšin a imigrantů s podílem 23,33 % hodnotím vzhledem k historii České republiky a v porovnání např. se Švédskem jako nadějný výsledek. Jedná se stále o novou oblast možného působení knihoven a zejména o nový fenomén globálního světa a věřím, že zájem knihovníků otevřít knihovnu jako komunitní centrum i pro občany cizích národností bude stoupat.

Z provedeného průzkumu a následného porovnání dat z Českého statistického úřadu vyplývá, že nabídka služeb pro národnostní menšiny a imigranty se ne vždy odráží od počtu těchto osob v kraji či městě, ve kterém se knihovna nachází. Pravděpodobnou příčinou může být subjektivní postoj knihovníků k multikulturní problematice, nevědomost o tom, jaké služby se dají poskytovat, či zaměření knihovny na jinou cílovou skupinu.

Co se týče konkrétních zkoumaných knihoven, z veřejných knihoven s univerzálním fondem je knihovnou číslo jedna na poli multikulturního knihovnictví v ČR Městská knihovna v Praze, která se aktivně podílí na poskytování služeb pro národnostní menšiny a imigranty, spolupracuje s organizacemi menšin a imigrantů a soustavně spolupracuje s Multikulturním centrem Praha, se kterým se jako hlavní partner podílela na projektu Knihovny pro všechny. Díky tomuto projektu byli

pracovníci knihovny proškoleni pro práci s menšinami, knihovna ve spolupráci s MKC zorganizovala kurzy češtiny pro cizince, počítačové kurzy a výstavu pro občany cizích zemí. V těchto aktivitách pokračuje MKP z vlastní iniciativy i po skončení projektu, a to ve spolupráci s Centrem pro integraci cizinců, se kterým navázala vzájemně výhodnou a perspektivní spolupráci. V knihovně jsou dostupné zkoumané cizojazyčné materiály, až na cedulky a nápisy, které doporučuji doplnit. I přes tento nedostatek MKP splňuje očekávání vzhledem k velkému počtu cizinců, kteří žijí na území kraje hlavního města Prahy.

Na populaci cizinců ve svém okolí reagovaly také krajské knihovny v Liberci, Brně, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Ostravě, Havlíčkově Brodě, Olomouci a Zlíně. Velice dobře je pro obyvatele početné menšiny přizpůsobena Regionální knihovna v Karviné, což vychází již z historického osídlení této oblasti polskou menšinou. Aktivně na situaci ve svém městě reagovala také Městská knihovna v Chebu.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo popsat a zhodnotit služby veřejných knihoven zaměřené na národnostní menšiny a imigranty a programy na jejich podporu v ČR. Za tímto účelem byl sestaven dotazník a proveden průzkum mezi českými veřejnými knihovnami, jehož výsledkem je zmapování situace v 32 veřejných knihovnách ČR. Sedmáct knihoven bylo posléze popsáno v samostatné kapitole. Zároveň bylo popsáno pět programů a projektů zabývajících se touto problematikou u nás.

Pro potřeby diplomové práce byly vymezeny základní pojmy související s menšinami a knihovnami a byla popsána související legislativa včetně základního představení klíčových institucí. Představeno bylo také pět nejčetnějších menšin žijících na území ČR a vybrané organizace věnující se jejich snazšímu začlenění. V neposlední řadě byla nastíněna situace v zahraničí.

Téma multikulturních knihoven u nás a ve světě není zdaleka vyčerpáno. Vzhledem k doporučenému rozsahu diplomové práce nebylo možné věnovat se podrobně situaci v zahraničí, jejíž zmapování by bylo přínosné i pro české knihovny. Otevírá se tak široké pole možností a inspirace ze zahraničních knihoven, kterému by se mohlo věnovat rozšíření mé diplomové práce.

Rovněž téma českých knihoven je stále široké a vybízí k popsání dalších knihoven, kterým nemohl být dán prostor zde. Nabízí se rovněž porovnat služby popsaných knihoven poskytované dnes a za několik let. Jak můžeme vidět na příkladu Městské knihovny v Chebu, nabídka služeb se stále mění v závislosti na okolních vlivech a potřebách.

Dále se nabízí možnost dalších průzkumů např. mezi cizinci samotnými k zjištění jejich potřeb či spokojenosti s aktuální nabídkou knihoven.

Další prostor se otevírá pro zmapování marketingu knihoven – jakým způsobem propagují své služby, obzvláště služby nové, zda je jejich nabídka viditelná či vyhledatelná např. internetovými vyhledávači, zda se cizinci o jejich službách mohou dozvědět a kde.

Inspirativní pro knihovny samotné by bylo popsání nezbytných kroků, které je potřeba provést, než začnou s poskytováním služeb pro národnostní menšiny a imigranty. Před takovýmto krokem je potřeba provést analýzu současného stavu, potřeb a průzkum v okolí knihovny, který je rovněž zajímavým tématem ke zpracování (např. na příkladu konkrétního regionu).

Zajímavé by jistě bylo také zmapování historie menšin u nás, jejich vývoj za zvolený časový úsek, či popis dalších významných národnostních menšin jako je např. menšina romská, která sice nepatří mezi pět nejčetnějších menšin u nás, zato však patří k jedné z nejdiskutovanějších.